

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzes a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Bartha Béla dr. jogtanárhoz (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

Egyház és erkölcs.

I.

A korszellem nem kedvez valami nagyon sem az egyházvédőknek, sem a — moralistáknak. Az ugyan megengedett dolog manapság még, hogy az egyház érdekében szót emeljünk. Dacára az egész vonalon uralkodásra törekvő decadens irányzatnak, még mindig föntartunk — már olyan amilyen — kapcsolatot az egyház és becses lényünk között. Olyanformán vagyunk azonban vele, mint nemzeti díszöltönyeinkkel: ünnepies alkalmakkor föl vesszük őket, mert hát „jól festenek“, sneidig gyerekké formálják még a löcselábú Kóbikat is; hanem a solemnis alkalom multán beraktározzuk azonnal, mert . . . no, mert kissé kényelmetlenek. Vannak „János“-aink, a kiknek gondjaira bizzuk; törődjenek velök ök; porolják, tisztogassák, szellőztessék, hogy a moly valamiképpen lakást ne vegyen bennök.

Óh, az egyház még mindig tiszteletreméltó ősi portéka, ha mikor jó magunk is tiszteltetni óhajtunk; és becsülendő bank-ügyintéző, mikor napi kenyérünk esedékes chekkjei beváltásra várnak nála. Egyébkor . . . nos, egyébkor a „János“-ok dolga: van-e, nincs-e? Mert hát mi, a századvég atheistái és materialistái, csak nem fogunk azzal kellemetlenkedni magunknak, hogy azt az egyébként tiszteletreméltó ősi portékát hozzá méltó s illő tartalommal megtöltsük.

Szerencsére a „János“-ok között akadnak még idealisták. No de ilyet hallani: idealisták a „János“-ok között! Igenis, azok között vannak még, a kik „szolga“ létükre rajongó lelkesedéssel, áhitatszerű buzgósággal csüggenek a régi uniformison s nem szégyenlik annak puritán zsinórzatát, sőt kedvelik általán daliás feszes mivoltáért s örömmel hordják magukon és nem kényszerítésből. Hogy is ne, mikor úgy érzik, hogy van abban az ő kedvelt uniformiukban

valami „ős erő“, a mi oda vonja, oda forrasztja őket a megszentelt emlékekhez, azokhoz az emlékekhez tudniillik, melyek az uniformis kifundálóinak hírét, nevét, nagyságát, dicsőségét őrzik s tetteiknek méltóságos voltát, nemes szokásaikat, példaadás tiszta jellemüket s felséges tűzü szelid erkölcsüket, mikkel ragyogának mint csillag, fénylének mint hold s tündöklének mint nap. Óh, az ő ragyogásuk, fénylésük, tündöklésük a multakra borult ködfátyolon át is minő sugárvéket szór, utat, irányt jelölve a jövendő ezredékbe — el, föl *Ahoz*, a kihez ök visszatérnek; *Ahoz*, a ki non solum bonum supremum, sed consummatum.

A „János“-ok között vannak még, a kik a kijelölt utat s irányt jól látják és elfeledvén a hátuk mögött valókat, törekednek is azon előre. De szívök meg-megdobban, lelkök meg-megrendül, ha széttekintve azt kell látniok: hányan és hányan azok közül, a kik velök együtt amaz út egyengetésére és amaz irányban a haladást gátló kövek elhengerítésére hivatvák, külső és belső renden levők könnyelműen szerte csaponganak, ephemer éltű pillangók módjára útszéli virágok kelyhein dözsolnek inkább, semhogy követnék ama nagy gazda utasítását: „gyomlálj, ronts, vezess, törj, építs és plántálj!“ (Jeremiás I. 10.)

S az ilyen szívöket dobítani, lelköket rendülni érző „János“-ok közül kerülnek ki a moralisták. A századvégi decadens irány hívei „akadékoskodóknak“, „kákán görcsöt keresőknek“, „fölöttébb igazaknak“, „képmutatóknak“ s több eféle kívánatos specicsenek szeretik őket titulálgatni s ha csak szerit ejthetik, lehurrogják őket: „ne zavarjátok circulusainkat!“ S megkísérlik még azt is elvitatni, hogy joguk volna a kritikára. „Quis vos fecit praeceptorem nostrum!“ A goromba fönlátás gyarából kerül ki minden fegyverzetük. Nyilván van pedig, hogy „a lélek

mindeneket vizsgál, még az Istennek mélységeit is" (I. Kor. II. 10).

Ugy van. Én az apostol eme pár igéjében azt a jogalapot látom lefektetve, a melyet evangyeliomi keresztyén, ha csak kevésbé önérzetes is, senki fia által sem enged kivétni talpa alól, míg meg nem válik porsátorától a benne lakozó lélek. Igen, mert ez a lélek az örök Isten adománya; s ha az Istentől adatott lélek ki merte mondatni azt a sententiát, hogy: „Kiben erő van és Isten lakik, az szónokolni fog, vés vagy dalol”, mért ne merészelné kimondatni, noha nem is költői formában, azt is, hogy: „tulajdonosom bátran kritizálhat”. S ha még számunkra sincs biztosítva a kritika joga, a föld kerektségén ugyan ki fiának leszen, holott a „szabad vizsgálódás zászlóvivői” gyanánt geráljuk magunkat. Ezzel a joggal akarok én élni ezuttal, ha a mélyen tisztelt szerkesztőség helyet enged e becses Lap hasábjain. Élni akarok pedig nem azzal a kihívó modorral, mely taszít inkább, mint vonz; de élni azzal az alázattal, mely a „János“-okhoz kiválóan illik. Ha mindazáltal helylyel-helylyel erősebben talál fogni tollam, ezt ne méltóztassanak egyébnek, mint az — hogy úgy mondjam — „oratori hévnek” tulajdonítani.

Ime tehát céломhoz képest megkísérlem körvonalozni az egyház hivatását s ennekutánna azt a kérdést megvilágosítani, hogy: *erkölcsi*

decadentia mellett megfelelhet-e az egyház magas missiójának?

Az egyház nem „schola philosophica”, nem is amolyan „alliance“-féle valami. Az egyház idealiter: a Krisztusban hívők összessége; realiter: intézményszerű szervezet. Hogy idealiter létre jöhessen, alapigazságokra volt szüksége és ez alapigazságoknak magvetője az egyház isteni feje az Úr Krisztus volt. Az Idvezítő által hirdetett alapigazságok beszüremkedvén a fogékony lelkekbe, mindinkább szélesbedett a mező, melyen az isteni magvak gyökeret vertek. Bizonyos, hogy az Úr Krisztus fölséges célja, isteni rendeltetése nem az volt, hogy csupán egy fogalmilag létező egyházat hozzon létre, olyant tudniillik, mely csak az eszmék világában ápolja és terjessze az isteni igazságokat, egyébként pedig semmi kihatást ne gyakoroljon az emberiség életére. Mert igaz ugyan, hogy a fogalmi szépségek is érnek valamit; de ne róvják föl kérem, a gyakorlati élet emberének, a mit mondandó leszek, ha azok a fogalmi szépségek az akarat elhatározására, s az elhatározás valósulása folytán az élet szabályozására üdvös hatással nincsenek, színes szirmú virágok lesznek csupán, melyek kifejtődznek, pompáznak s talán illatot is terjesztenek, de gyümölcsöt nem szülve hervadnak és hullanak le. Luxus-kertben a helyük. Az

TÁRCA.

Elaboratum

a nazarénus mozgalmak elfojtásához.

Közvetlen tapasztalás után leírja *Szigethy Gyula*, gebei ev. ref. lelkész.

(Folytatás.)

Ezen és több más érvekkel, idézetekkel a nazarénus profétákat a hallgatóság tetszése között sarokba-szorítván és megpirítván, elővettem a második kifogásukat, melyszerint ők „cselekedetben” is különböznek mitőlünk. Nagy nehezen kivettem belőlük, hogy ők ezzel azt akarják mondani, hogy bűnt nem tesznek, nem káromkodnak, nem lopnak, hazudnak gyilkolnak stb. s így ők sokkal jobbak, mint a mi hiveink, mert ők Krisztusnak igaz követői, „hívók” „ujjászületettek” stb.

Itt én velök szemben hivatkoztam Jézusra, ki Luk. XXIII. r. 10—14. versében felmutat két imádkozó embert: egy farizeust és egy publikánust, kik közül amaz épen így kérkedett az ő erényeivel s mégis Jézus nem a fenhéjazó farizeusról, hanem a magát megalázó, bűneit bevalló s megsírató publikánusról mondá, hogy „aláméne az ő házához megigazulva”. Krisztus a lelki kevélységet ostorozza legjobban a farizeusoknál is, kik szintén úgy kérkedtek az ő büntelenségükkel, mint önök barátai! most „igaz hívő” és „ujjászületett” mivoltukkal teszik. Holott csak szomszédos társaik

lelki tisztaságáért sem állhatnak jót, mert a szívek belsejét nem ösmerhetik, a külső, szemforgató alázatosság pedig sokszor megcsal bennünket. De ha tökéletesen ujjászületve lehetnének vagy lennének: akkor nem volna szükségök a Krisztus váltáságra, mert szenteknek nincs közösségük Krisztussal, mivelhogy ő Máté IX. r. 13. v. szerint „nem jött, hogy az igazakat hívná, hanem a bűnösöket a megtérésre”. És ha magok ujjászületettek, büntelenek, akkor szentek is, mint maga Isten, holott Jézus Máté XIX. r. 17. versében a gazdag ifjúnak azt is megtiltja, hogy őt csak „jó“-nak nevezze. Tehát magoknak atyámfiai! büntelenséggel, „ujjászületett“-séggel kérkedni nagy lelki kevélység és bűn. Lássák! mi szerintünk minden ember bűnös, gyarló, esendő; de nem is kíván tőlünk Isten tökéletes ujjászületést vagy szentséget, mert elég, ha mi arra Krisztus tudománya szerint törekszünk, mikor is Isten a Jézus érdemeért gyarlóságainkat megbocsátja.

Aztán a mi egyházunk nem oka annak, hogy vannak a jök mellett rossz, vásott fiai is, kik lopnak, csálnak stb., hiszen ezekre mi őket nem tanítjuk, sőt azoktól intjük és óvjuk. És ha magok olyan kegyesek, oly igaz követői Krisztusnak, mint állítják, egyházunktól nem elszakadniok, hanem annak kebelében kegyes életökkel mások előtt is világoskodniok kellene, mert itt is lehet idvezülni annak, a ki akar és mert Idvezítőnk nem azt mondja, hogy a bűnösöket magokra kell hagyni, mint a farizeusok a szegény bélpoklos betegeket, hanem azt, hogy azokat gyógyítani kell, mert Máté IX. r. 12. v. szerint „az egészséges emberek nem szükölködnek orvos nélkül, hanem a betegek.”

Idvezítő jól tudta, hogy a földi élet korántsem luxusra vagy berendezve (a rókáknak barlangjuk, a madaraknak fészük vala, de az emberfiának nem volt hely, holott fejét lehajthatná!); bizony „több mint fele nyomorúság“; éppen azért minden szava, minden cselekedete oda irányult, hogy élete, működése gyümölcsöző legyen, vagyis hogy az ő nyomában, t. i. tanításai, tettei, példaadásai folytán az emberiség élete oly irányt vegyen, a melyen haladva saját boldogságának folyvást igazabb munkása, az isteni tökéletesedésnek minél hivebb előmozdítója legyen. E végből az Idvezítő egyházának fogalmi létköréből kikelle alakulnia életre kiható intézményre*; hogy kialakulhasson külső keretre volt szüksége. Ebben a külső keretben az apostoli korszak letűnte után kezdett fejlődni az egyház s az idők folyamán mai állapotára kifejlődött keretében áll most előttünk.

Bármely szükséges lett legyen azonban a külső keret a végből, hogy a krisztusi igazságok megteremjék a világ szántóföldjén a magok gyümölcsseit, bizonyos, hogy az emberiség életének gyümölcsözővé tételére nem a külső keret, de sokkal inkább az elhintett isteni magvak lehettek és lehetnek befolyással, azok az igazsá-

* Tulajdonképpen persze mindaddig nem is volt szorosabb értelemben vett egyház, hanem csak „tan“, de ez a „tan“ föltétlenül magában hordozta a belőle kifejlendő egyházat, mint a makk, a lombkoronás tölgyet.

Igy a közülünk való kiválni akarást semmivel sem tudják indokolni. Aztán mi alapon nevezik a mi templomainkat „bordélyház“-aknak, hol a hivekben csak nemtelen gondolatok és érzelmek támadnak? Hiszen a magok magán összejöveteleiknél az ilyes érzelmek sokkal inkább fölébredhetnek, mert ott szorosabb és közvetlenebb az érintkezés; aztán magoknak is vannak templomaik p. o. Hajdú-Böszörményben is. Azért ily gyalázatosan megbélyegző szóval nem szabad illetni a templomot igaz keresztyének, Krisztus igaz követőjének, mert Krisztus még a jérusálemi templomról is, pedig abból korbácsosál üzte ki a nyerészkedőket, kik Isten házat latrok barlangjává tevék, ily tiszteletteljesen nyilatkozott: az én házam imádság háza; (Máté XXI. 12. 13. v.), sőt már gyermekkorában látogatta a templomot (Luk. II. 46. v.).

A mi továbbá azon tanításait illeti, hogy maguk adót nem fizetnek, semmi felsőbbiséget nem ösmernek, sőt voltaképen papot sem fogadnak el, mert magok között akárki predikálhat s az evangéliomot magyarázhatja: erre nézve először is Pál apostolra hivatkozom, ki a Róm. XIII. r. 1. versében ezt mondja: „Minden lélek a felső hatalmasságoknak engedelmes legyen; mert a hatalmasságok Istentől rendeltettek“. Aztán csak egy családban is szükség van egy főre, ki a családtagok közt rendet szabjon, törvényt, igazságot tegyen; mennyivel inkább egy községben vagy országban?!

A Máté XXII. r. 17. versében pedig a farizéusok azt kérdik Jézustól: *Kell-e a császárnak adót fizetni?* Mire Jézus a 19, 20, 21. versekben felel meg, mondván:

„*gok t. i., melyek az Úr Krisztus által hirdettek előbb, majd tanítványai által szélesebb alapon, a fejlődés törvények követelményei szerint kifejtettek. Ha azért a keresztyén egyház hivatását meg akarjuk jelölni, föl kell keresnünk azokat az általános alapelveket, maximákat, melyek szerint az egyház feje átalakítani s nevelni kívánja az egyes individuumokat s az ezek által alkotott univertumot.*

E mi maximákat kétségkívül a hegyi beszédben s az Isten országáról szóló tanításokban találjuk föl. A hegyi beszéd makarismusaiban egyszerű fenségben nyilatkozik meg az egyház fejének az az intenciója, hogy a mit ő a lelki szegények, a sírók, az alázatosok, az igazságot éhezők és szomjúhozók, az irgalmasok, a tiszta szívűek, a békességre igyekezők, az igazságért háborúságot szenvedők boldogságáról tart, erős személyes öntudatává válják követőinek; nemcsak, hanem óhajtja, hogy az egyetemes világtudattá fejlődjen. Erre mutatnak tanítványaihoz intézett ama szavai, melyekben őket „a föld savának“ nevezi, melynek megizetlenülni soha nem szabad, mert különben hiányzani fog a világot összetartó és a romlástól megmentő erő; aztán „világ világosságának“ nevezi őket, melyet elrejteni nem kell; mert „a gyergyát is nem azért gyűjtják meg, hogy elrejtsek a véka alá, hanem hogy a gyergyatartóra tegyék és fényljék mindenek,

„*Adjátok meg, a mi a Császáré, a Császárnak és a mi Istené, Istennek*“. Ha nem adózunk, akkor országot nem tarthatunk fenn; semmi közügy nem lesz, hanem él kiki magának, mint az oktalan állat s jogvédelemről, személyi és vagyonbiztonságról stb., nem is beszélhetünk, hanem a ki erősebb, az lesz a hatalmasabb. Ezt a pokoli zűrzavart csak önök sem kívánhatják felidézni?!

Hogy pedig magok között akármilyen együgyű ember magyarázhatja a krisztusi tudományt: ez ellenkezik a Jézus eljárásával, ki mint tudjuk, három éves tanítói működése alatt apostolait mindenütt magával hordta, folyvást tanította s szellemi képzettségükre kiváló gondot viselt; sőt Máté XV. r. 14. versében ezt mondja: „*Vajjon a vak vezetheti-e a világtalant; avagy nem mindketten a verembe esnek-e?*“

Ennélfogva a krisztusi tudományt csak olyan emberek magyarázhatják, kik annak mélységeit alaposan tanulták s nem olyanok, kik csak egyes mondásokat, szavakat vesznek ki s ösmernek abból, de az egésznek összefüggéséről, lényegéről éppoly kevés fogalommal bírnak, mint azok, kiket vallásilag tanítani s vezetni akarnak.

Isten midőn Mózesnek az égő csipkebokorban megjelent és ez közeledni akart hozzá, ezt mondá neki: „*Ne jőjj ide! oldd le a te saruidat, mert ez a föld, a melyen most állasz, szent föld*“. (II. Mózes III. r. 5. v.) Ha tehát önök atyámfiai a vallás, az isteni igazságok mezején akarnak munkálkodni, le kellene szintén vetni saruikat, azaz számotvetni önmagokkal, hogy van-e képességök a vallás és erkölcs világának mély-

kik a házban vagynak (az egyház os, prototypusa nemde?!), hogy eként azoknak jó cselekedeteit, kiknek világossága, fénye világít, látván az emberek, dicsőítsék a mennyei Atyát."

A hegyi beszéd makarismusaiban azt, a mivé benső öntudatában a keresztyénnek lennie kell, mint *önmagában létezőt* abszolút módon fejezi ki Jézus; a hegyi beszéd további részében, hol — úgy látszik előttem — a pharizeusokkal polemizál, abszolút *parancs formájában* nyilvánítja óhaját, midőn az érzület tisztaságát és oly erkölcsiséget sürget, mely nemcsak külső tettekben, hanem belső érzületben áll s a törvénynek minden önkényes kivételt és korlátot, minden *álszint* és *félszogséget* kizáró komoly betöltését követeli. Bizonyos, hogy a törvény komoly betöltését sürgetve, szavai kizárólag a törvénynek csak erkölcsi tartalmára vonatkoznak s ő maga mindig is arra törekedett, hogy a törvény holt betüibe az erkölcsi tartalom megelevenítő erejét öntse. Ő utána menve, lehetne-e más intenciója magának az egyháznak is, mint az, hogy gyermekeibe a minden önzéstől és salaktól ment érzületet csepegtetvén, ezeket jó gyümölcsök, nemes tettek produkálására képesítse és pedig az által, hogy lelki vágyukat folyvást arra az *egyre* irányítsák, kiben az ő abszolút becsük s elévülhetetlen kincsük fekszik.

Az egész hegyi predikáció alap gondolata,

séges tudományát úgy hirdetni, hogy munkájok Istennek s embereknek tetsző és hasznos legyen?!

További faggatásaimra kijelentették, hogy ők gyermekkeresztséget nem ösmernek, nem esküsznek és fegyvert nem fognak. Itt először is arra kértem őket, keressék ki az evangéliomból azt a helyet, melyre ezen állításaikat alapítják; ezt azonban kikeresni nem tudván, magam kerestem ki nekik a Máté ev. V. r. 33—37 verseit, melyekben Jézus az esküt forma szerint megtiltja; de ezzel szemben kikere tem a XXIII. r. 16—22. verseket is, melyekben már az igaz eskü szent és szabados voltát érteti meg velünk Jézus. Azután kérdeztem a nazarénus szószólótól, van-e leány gyermeke s volna-e lelke azt odadobni mondjuk egy alig ösmert férfiúnak a nélkül, hogy legalább a hűség esküt ki ne követelné tőle? Aztán tudja-e mire vezet önkönel az a könnyelmű és lelkiösmeretlen eljárás, mely szerint a házassulók az u. u. pátriárkha előtt megjelennek s ez azt mondja nekik: Te Pista fiam, a Juci férje vagy; te pedig Juci leányom, a Pista felesége vagy; s aztán ha a párok néhány hónap múlva egymásraunnak, akármelyik fél kérésére elválasztja őket s ad nekik azonnal más társat. Hát barátom! ez nem egyéb, mint nőközösség, mely a maga erkölcstelenségében megsemmisíti a tisztas család életet, tönkreteszi fajilag magyar nemzetünket, aminek aztán bezzeg örvendeni fognak a bennünket körülvevő ellenséges népek, oláhok, tótok, németek stb., kik ügyelnek arra, hogy az önkö nemzetölő tanításaik öközöttök ne, hanem inkább a magyarok között terjedjenek, mert a mi faji elgyöngülésünk az ő uralmokat jelenti. Miért is én az önkö

hogy Istennel belső, szoros viszonyba kell lépni a boldogság után vágyakozó embernek s ez alap gondolat csucsosodik ki abban a kívánalomban: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes.” (Máté V. 48.) Hogy tökéletessé lehet az ember, azt Jézus önként értetődőnek tartja a törvény szellemének betöltése, Isten akaratának teljesítése, szóval az által, ha saját akaratát teljesen leküzdí s feltétlenül Isten akaratára alá helyezi magát. Azt a hiányt, mely az emberi gyarlóság folytán keletkezik, kipótolja az isteni kegyelem. De bizonyos, hogy az isteni bünbocsató kegyelem mellett fő-fő szerep vár az ember önelhatározási képességére, melylyel Isten akaratára előtt kész meghajolni. Ezt határozottan kiolvashatjuk az idvezítő ama hasonlataiból, melyekkel az Isten országát festi s azt a modus procedendit, melynél fogva Isten országába juthat a föld fia. Prononcirozott szavakkal nem fejezte ezt ki Jézus, mert egyszerűen föltételezte, hogy kizárólag az ember szabad elhatározásától függ részesévé lenni mind annak, a mit Isten országa nyújthat. Ime a magvetőről szóló példázat. Az Isten országa javai iránt az ige költi föl a fogékonyságot. Az ige hirdetik, azt hallhatja mindenki. Némelyek be is veszik, némelyek nem, némelyeknél pedig rossz talajba jut. A jó földbe hullott mag megtermi gyümölcseit, a sziklán gyökeret nem verhet, a rossz földben kikél, de

tanításait nemcsak erkölcstelennek, de hazafiatlannak is bélyegzem. Sőt vallásilag is tévúton járnak önkö, barátaim! mert Jézus csak a hamis esküt tiltja és a szükségtelen, köznapi esküdözéseket, de az igaz és indokolt eskü minden időben isteni tiszteletnek tartatott, amennyiben az igazságról bizonyosságot tenni s azt Isten nevének említésével mintegy megerősíteni, Isten iránti legfőbb tisztelet.

Hogy pedig önkö gyermekkeresztséget nem ösmernek, mert Jézus gyermekeket soha nem keresztelt: erre azt felelem, hogy Jézus egyáltalán soha senkit nem keresztelt, mert ő arra rövid három évi tanítói pályáján rá nem ért; de hogy a keresztségre szükség van, megmutatta akkor midőn Ker. János által a Jordán vizében magát megkereszteltette. Sőt az apostolok is, kikre Jézus a vallás elterjesztésének nagy, külső munkáját bizta, szinte csak egy pár esetben értek reá a keresztelésre, miután épen a terítés miatt gyakran vándoroltak, állandóan egy helyben nem igen maradhattak s közülök többen a korán támadt üldözések folytán idő előtt vértanúi halált szenvedtek.

Aztán akkor a ker. vallás elterjesztéséről levén szó, annak igazságait csecsemőknek csak nem magyarázhatták s őket meg nem keresztelheték; és mert az akkori emberek zsidók, pogányok levén, a felnötteket kellett megtéríteni s megkeresztelni, hagyván a gyermekek megtérítését a szülőkre, kik természet szerint ugyis tanítói, példaadói a gyermekeknek.

(Vége köv.)

elsatnyúl s hitvány gyümölcsöt hoz. Szóval: az emberek subjectiv hangulata különböző, tehát különböző lesz az eredmény is. Ha hiányzik az egyéni kellő fogékonyság, hiányzani fog a gyümölcsözés; a fogékonytalanságot leküzdeni, elhárítani, az emberi szabad elhatározás föladata, tehát erkölcsi postulatum.

Nyilván van innen, hogy Isten országának csak azok lehetnek tagjai, a kik az Isten országa postulatumainak, az erkölcsi föltételeknek eleget tesznek. Első és fődolog, hogy erről meggyőződjünk; második, hogy e meggyőződés nyomán erős vágy sarkaljon annak elnyerésére, a mit önmagunkban nem birunk, de Isten országában kétségkivül megtaláljuk. Ennélfogva fő kellék: eltávolítani mindazt, a mi Istenhez való belső viszonyunk létrejöttét akadályozná s megszerezni szelidséggel, alázattal, jámbor igyekezettel mindazt, mely szorosabbra fűzi az Istennel való viszonyunkat.*

Ha áll az, hogy a jézusi legtisztább, legeredetibb, legigazabb tan tartalmát pure et simple erkölcsi kívánalmak alkotják, áll az is, hogy az egyház hivatása föltétlenül az erkölcsi célzat által van határolva. Minthogy pedig a Jézus által hirdetett alaptan — Istennek hála! — nem csupán holt betűkben fekszik előttünk, de magának az „Egyetlen fiúnak“ folyton élő fenséges alakjában int, hív, buzdít excelsior — és excelsior: az egyház hivatása egyénenként oda képezni gyermekeit, hogy minél élénkebben érezze ki-ki a kötelezettséget saját üdve s boldogsága érdekében amaz „Egyetlen“-nek nyomába lépni, ő utána menni, őt utólni akarni; nemcsak, hanem megértetni azt is, hogy az előtte álló magas célt csak akkor közelíti meg, ha a megtisztult subjectiv erkölcsi érzületből kisarjadzó jó tettek gyümölcseit produkálja élete minden viszonylatában. Sőt, mert az egyedek összesége képezi éppen az egyház testét, szükségképpen hivatása az egyháznak saját legelvitázhatatlanabb létnyilatkozataira rányomni azt a bélyeget, melyről evidenter ráismerjenek mindenek, hogy a külső organum annak belső mozgó erőivel, viszont ezek az egyház fejének tiszta, hamisítatlan erkölcsi tanaival s ezeknek révén magával a láthatatlan fővel a legbensőbb contactusban, a legállandóbb szervi, életműves összeköttetésben állanak szakadatlanul.

Nem akarván itt hosszasan commorálni, röviden csak a következőket jegyezzük meg:

Amily felséges és dicső az egyház fentebb vázolt kulturmissiója, éppen oly küzdelmes és nehéz ma már az egyháznak betölteni e magas

missiót. Miért? Mert a kultur-államok, kultur-népek s az ezeket alkotó individuumok, ha különben még oly látszólagos is csak kulturális előhaladásuk, sokkal inkább keresztyéneknek tartják már magukat, semhogy az egyház „gyámkodását“ szívesen látnák maguk körül. S mikor a polgári, társadalmi, állami élet minden fázisa úgy volna szép, — szerintünk — ha azon par excellence meglátszanék az egyházi nevelés imént vázolt ingerentiája: fájdalom! azt kell tapasztalni akárhányszor, hogy magának az egyháznak az életében is nem a fölséges irányban nevelő erejű krisztusi elvek és igazságok dominálnak, hanem a látszólagos keresztyénségökkel beérő polgárok, társadalmak és államok immorális érzülete, farizeusi magatartása és omnipotens eszközei uralkodnak a helyzeten. Ez az a híres századvégi decadens irány.

János kollega.

Nyílt levél

a „Debreceni Prot. Lap“ nagytiszt. szerkesztőjéhez.

B. lapja 29-ik számában közölt „*Lelkészválasztási törvényeink*“ c. dolgozatomra nt. úr több megjegyzést tett, melyeknek egyike nekem valótlán állítást tulajdonít. Nevezetesen a 414. lapon ezen mondásomra: „... AC. stb. alapján az erdélyi egyházker. közgyűlés erre a kerületre nézve egyenesen törvényhozói hatalommal bír“*. Nt. szerk. úr * alatt ezen észrevételt teszi: „No — talán nem éppen...!“ Nt. úr lesz szíves erre vonatkozólag tőlem közreadni, általam nagyon tisztelt és szeretett lapjában a következőket:

Dr. Kolozsvári Sándor „*Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházjoga*“ (vajjon valamelyik másik egyházkerületnek van még ilyen?!) c. munkája 3-ik fejezet „*Az erdélyi ref. egyházkerület mostani alkotmányos szervezete*“, I. cím „*az erdélyi ref. egyházi hatalomról*“ 82. §. címében így tanít: „*Erdélyben a ref. egyházi hatalom az erdélyi ref. egyházkerületet illeti*“; lent pedig így: „... kimondjuk, hogy alapjában az egyházi hatalom magát az egyházkerületet s illetőleg annak összes tagjait illeti“ (160. l.). „... de az egész egyházkerületre kiterjedő egyházi hatalomban foglalt jogok összesége egyedül az egyházkerületi képviselési közgyűlést illeti“ (161. l.). Tov. 83. §. (162. l.) 1872-től kezdve az 1871. évben keletkezett s az 1872.

* A zsinati törvények 8. §-a így szól: „Az egyházi *törvényhozás jogát* az országos egyházi törvényes zsinat gyakorolja s a zsinat által alkotott s ő Felsője által megerősített egyházi törvényeket csak törvényes zsinat magyarázhatja, módosíthatja, vagy törölheti el.“ Ez világos; magyarázatra nem szorúl. A következő pontban Erdélynek csak „alkotmányos szervezete“ van említve. Ez pedig egészen más, mint a „törvényhozás“ joga. A mit dr. Kolozsvári Sándor az ő jogtanában igen okosan mond, az főleg s csaknem kizárólag az unio előtti időkre vonatkozik. A mai viszonyokról, biztosan állíthatjuk, ma már ő is más nézetet van. S Erdély ugyancsak a törvény szerint még az alkotmányán tett módosításokat is *köteles* a konventnek, illetve zsinatnak bejelenteni. Hogy Erdély még a debreceni zsinat után is külön törvénykönyvet csinált magának, — ezt igenis tudjuk; hanem ez annyira különös eljárás volt, hogy azon — a mint tisztelt barátunk éppen lapunkból láthatta — maguk az erdélyiek megütköztek s ma már ott is nem „törvény“-ek, hanem csak „útasítás“-ok vannak.

Szerk.

* V. ö. Baur: „Az öskeresztyénség történelme“ 20—25. lap. A harmadik német kiadás után fordították Dózsa D. és Jesskó L.

évben életbe lépett *szervezeti törvény* kimondja, hogy „*anyaszentegyházunkban az eddig fennállott egyházi főtanács és köz szent zsinat a képviselőlet alapján szervezett egyházkerületi közgyűlésben egyesítettnek és . . . ezen egységes legfelsőbb testület az, mely az erdélyi ref. egyházkerületben mind a törvényhozás, mind a kormányzás és ítélet jogait gyakorolja s mint az ezen s ezekkel kapcsolatos jogok összeségének birtokosa, képviseli magát az egyház hatalmat.*“ Majd a 86. §. „*Az egyházker. közgyűlés hatásköre általában*“ ez áll: „*A szervezeti törvény V. fejezetének tartalma szerint a közgyűlés hatáskörébe vannak sorozva a következők: a) az egész erdélyi ref. anyaszentegyházban gyakorolja a törvényhozó hatalmat; 87. §.: „Az egyházker. közgyűlés hatásköréről különösen“ (174. l.): „Egyházi törvényeknek nevezzük az egyházker. közgyűlés, mint törvényhozó által alkotott és az erdélyi ev. ref. egyházkerület életviszonyait meghatározó jogszabályokat. . . . A törvényhozás kiterjed az egyháznak egész hitéletére, alkotmányára és kormányzatára, — fontosabb tárgyai a következők:*

1. *Hitcikknek* megállapítása, módosítása és változtatása. (Magyarorsz. „Egyh. törvények“ 86. §. 1. a) pontja szerint — jus reformandi — a zsinatot illeti. Mi lenne most, ha egyszer az erdélyi egyházkerület magára nézve e joggal élni akarna!? mert hiába tagadják, e joga neki eleitől fogva megvolt és ezt ez ideig még sem ő maga fel nem adta, sem el nem vették tőle, sőt egyenesen meghagyta kezében a magy. orsz. egyetemes ref. egyház törvényhozása. L. lentebb!)

2. *Az istenitisztelet* külső kifejezésére, gyakorlására vonatkozó szertartásoknak (ritus, liturgia) meghatározása.

3. *Az egyház alkotmányos szervezetének* megállapítása (constitutio ecclesiastica) változtatása és módosítása . . . stb. stb.

8. . . . *Bármely fennálló egyh. törvényeknek* az idő és kor kívánalma szerint eltörlése, módosítása, változtatása és pótlása.

9. *A homályos egyházi törvényeknek* hiteles magyarázása.“

És hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés valósággal is gyakorolta törvényhozói hatalmát, bizonyítja ez a könyv: „*Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházi törvényeinek és szabályrendeleteinek Tára. I. kötet. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület törvényei. 1888.*“ Tehát az első (debreceni) zsinat után!! És hogy e törvénykönyv mellett a zsinati (csak így nevezem rövidség okáért) törvénykönyv annyira lényegtelen volt Erdélyben, hogy annak megszerzését a lelkészi hivatalok részére szükségesnek sem tartották; hogy az újabb törvénykönyv is csak ott és annyiban jön tekintetbe Erdélyben, a hol és a mennyiben az „*Utasítás*“ azt ki nem zárja: annak oka az „*Egyházi törvények*“ stb. 8. §-a, mely Erdély „*alkotmányos szervezetét*“ érintetlenül hagyja. De hogy e §. benne van a törvénykönyvben: annak meg nem én vagyok oka. Én abban a dolgozatban is, ez adatokban is tényeket soroltam fel csupán. De vitatkozni afelett, hogy mind-ezek jól vannak-e így, a mint vannak, nem akarhatok. Hanem ha megvolna még a nt. szerkesztőség birtokában az a magánlevelem, melyben én ez év elején éppen ilyen természetű dologról is írtam (a melyre a szerkesztőség egy tagja választ is ígért, de nem adott), vagy ha az nincs meg: bátor vagyok utalni nt. szerk. urat az emlékezetre; ezek valamelyikében megtalálja a felelet

lényegét mind ezekre, mind többi megjegyzéseire, miket * alatt Erdélyről, unióról stb. tett.

Én még csak ennyit: „A betű megöl; a lélek megelevenít.“ Nt. szerkesztő úr idézeteit ismerem, igaz voltukat is megismerem, de rájuk ezt felelem: „Summum jus summa injuria“. A summum jus-szal ölnek meg minket, kik Magyarország szülöttei oda vissza vágyunk, kik elvégre sem vagyunk okai, ha Erdélyben az unió nincs meg a szívekben, sőt talán éppen mi siratjuk azt, éppen azért vágyunk vissza.*

Harasztos, 1898. jul. 20.

Nagy István,
ref. lelkész.

TANÜGY.

Ne siessünk iskoláink államosításával!**

A „Debr. Prot. Lap“ 29-ik számának „Tanügy“ rovatában Ujfalussy Béla úr a tőle megszokott újszeretettel, meleg egyházas buzgósággal és avatott tollal ír a ref. iskolák mielőbb leendő államosításáról. Távoll áll tőlem a vitatkozási szándék, először is, mert vele egy párton szemben találnék magammal sokakat; másodsor, mert cikkének alapeszméjét, illetve a célt, melyért a ref. iskolák államosítása mellett szót emel, én is magamévá teszem. Mindazonáltal szabadjon nekem is pár megjegyzést tennem a felvetett eszméről.

Igaz ugyan, hogy mivel szegények és kevesen vagyunk, az iskolák fentartásának terhe leesen híveink adóktól görnyedő vállairól s részben ezzel is akadályt gördítenénk az ijesztő mérvben terjedő felekezeti különiség elébe. Az is igaz, hogy ma már — a mikor alig van ref. iskola hazánkban, mely egy vagy más címen ne élvezne állami segítséget, kivált mióta a tanítói ötödéves korpótlékról intézkedő törvény gyakorlati érvényesülése felé közelget — beszélni sem lehet teljes iskolai önkormányzatról, tudván azt, mikép államsegélyes tanítók választásánál és fegyelmi ügyeinél legfelső forum a tanügyi kormány. Sajnos, de kétségtelen tehát — tekintetbe véve még a m. kir. tanfelügyelőknek valamennyi népiskola felett biztosított ellenőrzési jogait, — hogy ma már ott vagyunk, miszerint kevés félteni, örzeni valónk van iskolai autonómiánkból és kevés veszteni valónk lesz, ha az elemi iskolák államosításának órája ütni fog.

De mégis e keveset is védjük, oltalmazzuk és ne siessünk a ref. iskolákat. bármily csekély autonomikus jog járjon is velök, ne siessünk — még felekezeti érdekeink megnyugtató biztosításával sem — átadni az államnak.

Megmondom, miért. Éppen azért, a miért a mindnyájunk által igen nagyra becsült cikkíró úr s vele együtt minden jóra való magyar ember és tanügybarát óhajtja az állami népiskolát, hogy t. i. „A magyar faj suprematiáját s a nem magyar faj magyar hazafias nevelését eszközölje.“ Hiszen az a körülmény, hogy a

* Csak jöjjenek, mi szívesen várjuk önöket. Szerk.

** Egyházi közéletünk kimagasló alakjának: Ujfalussy Bélának lapunkban felvetett tanügyi eszméje, t. i. a *népiskolák államosítása*, széles körben nagy hullámokat ver. E tárgyban visszhangként több cikk érkezett be hozzánk, melyek közül kettőt már jelenben közlünk. Következni fog a többi is. Szívesen tért adunk mindnek, mert az *eszmé* felettébb fontos; kezd nagyon is aktuálissá lenni s meg vagyunk győződve: maga Ujfalussy Béla csak örvendeni fog azon, ha felvetett eszméje minél több oldalról megvitattatik. Szerk.

ref. iskolák átadatnának az államnak, nem jelentene előre tett lépést az imént jelzett szent célra való törekvésben. Én legalább el se tudom képzelni, hogy az államosítással a ref. iskolákból lett állami intézetekben a mostaninál hazafiasabb szellem honosodhatnék meg s a faji assimilatio munkája a jelenleginél hathatósabb, eredménydúsabb lehetne. Mert valamint a múltban a ref. iskolák takargatták tépett szárnyaikkal századokon át az üldözött magyar nemzetiséget, s a ref. iskolák fentartói érdemelték ki a r. kath. Palóczy László azon felmagasztaló elismerését, hogy ha kálvinisták nem lettek volna, elveszett volna Magyarország: úgy ma is a ref. iskola az, mely hazafias nevelés dolgában semmiféle állami tanintézetnek sem engedi oda a babért. Ez köz-tudomású dolog annyira, hogy éppen nemzeti szempontból a ref. iskolák államosítására mi szükség sem volna magában véve; de igenis lesz majd akkor, a mikor ama nagyhorderejű reform, ama nagyszerű ideál: az egységes nemzeti iskola, az elemi oktatás államosítása az egész vonalon a megvalósulás csillagzatába lép. Majd mikor csakugyan elhangzik valamelyik kultuszminiszter ajakán a szó: legyen országra szóló államosítás, a ref. egyház-községek, mint egy férfiú, álljanak fel üdvözölni e dicső szöveget s részesítsék az elkiáltott szöveget nyomán támadó mozgalmat minden tőlük telhető erkölcsi támogatásban.

Addig azonban hadd maradjanak azok a ref. iskolák, olyan, a milyen autonomiával, legalább külső látszat szerint a ref. egyház-községek tulajdonában. Nem azért, mintha ref. anyaszentegyházunk erkölcsi tekintélyét, hatékonyságát kellene féltünk a mielőbbi államosítástól, feltéve, hogy befolyását a lelkiek terén az állam nem korlátozná, hanem azért, mivel *lehetős támaszt veszünk megszűnésökkel a hitem szerint közel jövő méhében fokról-fokra érlelődő egyetemes államosítás ígéjének megtestesítése körül.*

Ugyanis mi történnék, ha mi, kik az államosításban szabad gondolkozásunkból folyólag sem vallásunkra, sem nemzetiségünkre nézve veszedelmet nem látunk, rövidesen elvetnők iskoláink fentartásának gondjait, elébb, mintsem a r. kath. és nemzetiségi iskolák államivá válnának? mi történnék, mikor majd az állam komolyan fel akarná az összes felekezeti iskolák falára írni: „Magyar állami népiskola“? Tartok tőle, hogy az egyedül maradt nemzetiségi és r. kath. iskolák birtoklói részéről lenne „hadd el hadd“, lenne „sirás, rivás és fogaknak csikorgatása“, hogy ime a „barbar“ magyar állam végmegsemmisítésére tör a hazai nemzetiségeknek; lenne ádáz kultur-háború, leketlen izgatás a r. kath. papság részéről a jámbor hívők között, hogy ime az Istentől elrugaskodott állam lételemében készűl megtámadni az „egyedül idvezítő“ (?) egyházat, elrabolni szándékozván veteményes kertjeit. S a tudatlan, az elfogultnak, gondolkozásra képtelennek nevelt nép felül e roszhiszemű ámitásnak; a magyar nemzet gyűlöletére szoktatott nemzetiségek pedig csapni fognak olyan lármát, mely elhatván széles Európába, már némileg visszanyert jó hírnevünkön ejt akkora csorbát, hogy köszörülhetjük ismét jó ideig. Sőt félek, a róm. kath. egyház, mely protestáns, illetőleg ref. iskolák hiányában egyedül magával fogja szemben látni a kormányt és törvényhozó testületet, e *körülménvt izgatási eszköz gyanánt használván fel*, támaszt oly vihart, okoz oly megrázkódtatást, hogy a mindezeknek dacára keresztül viendett államosításért felettébb drága árt fogunk fizetni.

Miért is tanácsosnak tartom a ref. iskolák

átadásával mindaddig várni, míg okkal-móddal a nemzetiségi és r. kath. iskolák száma elapad, vagy az ország minden felekezeti iskolája egyszerre államivá tétethetik. Hadd lássa kiváltkép az a fanatizálásnak kitett r. kath. nép, hogy az államosítás nem ismételt hadizenet egyházuk ellen, hanem vegye észre — s ennek folytán az izgatás hatása benne gyengüljön, semmisüljön meg — mikép az államosítás olyan újítás, mely ha mondjuk, bántja a r. kath. felekezetet, nem kiméli a prot. felekezeteket sem.

Minthogy pedig az államosításban rejő haszon: a nemzet belső consolidációja s vele kapcsolatosan a felekezetek némelyikénél észlelhető vakhit, babona és előítélet sorvasztó ködének oszlatása, sokkal tetemesebb, semmint arról még felekezeti érzékenykedés kedvéért is, akár nemzeti, akár közművelődési tekintetből lemondani, vagy az államosítással sokáig késni lehetne; kell hogy az *egyetemes államosítás a honpolgárookra nézve cseberből vederbe lépést vagy még ennél is rosszabbat ne jelentsen*, hanem a külföld példájára a secularisatio jelszavát hangoztatva, mielőbb *teremtendő közvélemény annak pártolására, hogy a tanügy és honvédelem országos céljaira adott, de a korviszonyoknál s a közjog mai állásánál fogva eredeti rendeltetésüktől úgy szólván teljesen elvont állami javak a papság haszonélvezetéből visszavétetvén az általuk gyenge gazdálkodás és laza felügyelet mellett is hajtott 20 millió forintnyi évi jövedelem fordítottassék az iskolák államosításának céljára.*

Igy, csakis így lesz anyagilag képes az állam elvállalni az államosítással járó terheket; máskülönb a miniszter minden sürgetésre azt feleli ismét és ismét: „... jó a felekezeti iskola is, ha jó.“ Pénz nem létében kénytelen elfeledni, hogy — tessez azt, a lacfalusi felekezeti iskola, ha másként teljesen megütné is a kellő mértéket, rosz. Rosz, mert Lucaciu országol benne; rosz kivált olyan eseményszámba menő tanfelügyelői látogatás és felületes ellenőrzés mellett, mint némely vármegyében divatozik.

Ha mint tudjuk, a háborúhoz három dolog szükséges: pénz, pénz és pénz, úgy az egyetemes államosításhoz is első sorban az kell. Sőt még a mit Ujfalussy B. úr javasol, *a csupán ref. iskolák államosítása sem sikerülhetne a secularisalandó ingatlanok jövedelme nélkül*; bármennyire sietnénk is azoknak átengedésével, a miniszter előzetes anyagi készűltség hiányában szállóigyszerű kijelentéséhez térne vissza: „... jó a felekezeti iskola is, ha jó.“ Csak éljettek, tengődjettek ti még államosodni kínálkozó ref. iskolák, tenné hozzá a jelenlegi, hivatását kétségkivül tökéletesen érző miniszter, elgondolkozván Gabányi Árpádnak e csinos ötletén: „Miért is van pénz; vagy ha van. hát mért nincs!“

Mindent összevéve tehát ez a véleményem: mint az egész hazára kiterjedő államosítás keresztűlvitelekor nem kis segítségül szolgáló tényezőket, óvjuk, ápoljuk, tartjuk fenn a ref. iskolákat ama nagy nap eljöttéig. Ezenkivül hirdessük szóval és írásban, mennyire nagy nemzeti és közművelődési érdek parancsolja az egyetemes államosítást. Hirdessük hittel, bátorsággal, hogy vissza veendő és az iskolák államosítására fordítandó a r. kath. klerus kezén levő sok ezer holdnyi földterület, mint jogi természeténél fogva elidegeníthetlen nemzeti vagyon, mely 900 évvel ezelőtt a r. kath. papságnak engedtetett át, de viszonszolgálat fejében, amiről ma nem is beszélhetünk.

Ha kishitűek, félnékek nem leszünk, bármily nehéz

követ mozgassunk is, bármennyire szisztegenek is a kigyók a régi mesgyék megbolygatása miatt, hiszem, az eszme győzni fog s lesz a securalisatív révén pénz; a pénzből fedezet az államosításhoz; az államosítás által leesvén ref. népünkről az iskolai adó terhe, önerőnk teljességgel Sionunk gyengülni indult falainak megszilárdítására fordíthatjuk, „megálljt” kiálthatunk a felekezeti nélküliségnek. Szóval: bátran szembe nézhetünk a most félelmetes jövővel, számban, erőben, anyagiakban egyaránt izmosodunk s a magyar kálvinista egyház „nem volt hanem lesz!”

Ha imádkozunk érte, ha dolgozunk rajta, az idők teljessége elkövetkezik.

Mező-Lak, 1898. jul. 20.

G. Szabó Mihály,
ev. ref. h. lelkész.

Az abdikalás lejtőjén.

„Nem félünk senkitől, csak Istentől” — mondá a mai kor legnagyobb államférfia.

„Török, de nem hajlik” — volt a régi kálvinistaság jelszava.

Mindenik hatalmas önértetet, erélyt és szilárd akaratot fejez ki.

És bár ridegen egyiket sem lehet a korszellem haladó áramlatának ellene szegezni; az kétségtelen igazság, miszerint egyes társadalmak, nemzetek életében az ily jelszók bizonyos karakterizáló hatalommal bírnak, melynek lényegét figyelmen kívül hagyni, vagy épen keresztül gázolni büntetlenül sohasem lehet.

A magyar kálvinista status sok hasznát vette, midőn az erőszakos nyomás, a rettenetes üldözés korszakában hű maradt ősi jelszavához, és fenyegetés, börtön, máglya avagy esábitó ígéretek nem bírták elmozdítani a jogvédelem teréről.

Sötét — és azért mégis boldog idők, a melyek szülték az igazság törhetlen bajnokait! . . .

Abból a nehéz, eget vivő küzdelemből megfogyva bár, de törve nem kerültünk ki és a lépésről-lépésre harcolók előtt az ellenség is tisztelettel hajtá meg zászlóját!

Most már a jelszó le van törölve védműveink homlokáról, zászlóink porban hevernek, harcosaink nem törnek, hanem minden támadás esetén földig hajolnak.

Elvesztettük a bizalmat önmagunk iránt. Egyik seregbe belebeszéltek, hogy: „kevesen vagyunk”, a másikba belenevelték, hogy: „abdikaljunk” — s így mesterségesen is praeparálták arra közérzésünket, hogy az fel ne melegedjék semmiért, hanem maradjon vesztet és a hideg számvetés alapján döntse el legégetőbb életkérdéseinket.

Né is csodálkozunk aztán, ha hiányzik nálunk a valódi lelkesedés, ha eltávozott közülünk az a hagyományos közszellem, mely erős akaratával és áldozatkészségével pótolta szegénységünket.

Azon se csodálkozunk, ha ugynevezett „barátaink” érdekszekekerük elé fognak, jogos és törvényes örökségünk helyett alamizsnával kecségetnek; ellenfeleink pedig kigunyolnak, lenéznek és semminek sem tartanak.

Rászolgáltunk erre közelebbi 25—30 éves viselkedésünkkel! . . .

Ki mindég megalkuszik a körülményekkel s jogai rovására keresi a békességet: az pulya és a pulyaság nem imponál senkinek.

Ime az abdikalás lejtőjén már oda jutottunk, hogy hogy utolsó várainkból is önként kivonulunk.

Hirdetjük, hogy *iskoláinkat adjuk át az államnak*. Panaszkodunk, hogy az iskolai közterhek megfojtják életképességünket.

És valljuk meg, hogy a fejünkre nőtt kényszerhelyzet mindkettőt igazolni látszik.

Ki ne hajolna meg a hangzatos felhívás előtt: „Magyar nemzeti iskola?!”

Ki ne érezné közüünk, hogy növekedő egyházi terheinket el nem hordozhatjuk? . . .

Egy magyar nemzeti állam megszilárdítását minden magyar ember leghőbb vágyának tekinti, elengedhetlen törekvésének ismeri, — és ezen törekvés szolgálatában elsőrendű tényező mindenestre az egyetemes nemzeti nevelés-oktatás.

Amde azt nem értettem meg soha, hogy e nagy és szent cél szolgálatában miért kellett és kell kizárólag csak a reform. egyháznak hozni rengeteg áldozatokat? miért kellett folyton-folyvást iskolai autonómiáját elalkudni, holott mi magyarok voltunk és leszünk, iskoláinkban a nemzeti irányú neveléshez kétség sem férhet? Ennek a mi lagymatagságunk egyedüli oka.

Igaza van annak a lelkes tanácsbírónak, Ujfalussy Béla úrnak, midőn legközelebb írja e lap hasábjain: „Hogy jogos kívánalmaink kellő figyelembe nem részesültek, valjuk be, ennek jó részben magunk voltunk okai.” Öszinte hang, melyhez csak azt mondhatjuk: és nemesak a lelkészi fizetések kiegészítésénél.

Most már a mindenfelől szorongató helyzet újabb áldozatot követel tőlünk, hiszen évtizedeket engedtünk elrepülni fejünk felett a nélkül, hogy gyökeres reformot mertünk volna kezdeni, a nélkül, hogy egyházi életünk belső megerősítését komolyan munkába vettük volna.

Egyházi adózásunk átalakítása éveken keresztül vajudik, e tekintetben a legjobb tervek halva születnek, a felvetett eszmék „érés közben” elposványosodnak, mert bármiféle rendszer alapján egyik vagy másik rész a terhek szaporodásától fél.

Egyik helyen eltörlik a lukmát, de csak úgy, hogy a különben is szegény papság lemond e másvilágból került jövedelemről, csakhogy „legyen békesség”! Lemond pedig a maga jövedelmének megcsökkentésével. Másik helyen eldobják az iskolákat, mert a terhek éppen e miatt — egyes kitett helyeken — elviselhetlenné válnak.

És nem jönnek ekkor a számok nagy mesterei, a kik kimutatnák, miszerint az ilyen gyógyító fogások veszedelmesek, mert egyfelől példát mutatnak a fizetések könnyű levonására, — mit pedig tiltanak a törvények; másfelől egyengetik útját az iskolákról való lemondásnak oly időben és körülmények közt, a midőn a más felekezetek szaporítják azokat és — bár hamu alá rejtve — látható módon dül a prozelita-gyűjtés mindenütt a mi rovásunkra.

E mellett az iskola-adó, — talán nem éppen olyan mértékben, de megmarad a hívek vállain és viselik azt továbbra is.

Százsor elmondatott, — én is többször hangsúlyoztam — hogy várjuk az állam azon elhatározását, mely kimondja: „Nincs többé felekezeti iskola!” Ez esetben mi örömmel írjuk fel egykori intézeteink homlokára: *Magyar állami népiskola*; de míg a többi s különösen ama gazdag és hatalmas felekezet fentartja iskoláit, s a míg mi komolyan nem szervezzük vallás-oktatásunkat s nem gondoskodunk e téren képzett és arra való egyénekről, — a papokon kívül is: addig

öngyilkosság nélkül nem mondhatunk le önként és egyetemlegesen iskoláinkról, mert ama hatalmas felekezet, mely velünk leginkább rivális, — anyagi és erkölcsi súlyával észrevétlenül nyom agyon bennünket.

Nemcsak szegények — és kevesen vagyunk, hanem a legnagyobb mértékben szervezetlenek vagyunk és a jelen viszonyok közt ez a főbaj, ez a legnagyobb veszedelem.

A magyar állami népiskolát, a hangoztatott mód mellett minden magyar ref. ember szívesen üdvözli. Értjük, érezzük és tudjuk mindnyájan, hogy miért kellene ennek így lenni; de azért, hogy magyar állami (kath.) népiskola legyen, jelkesedni bizony nem fogunk.

Minden vallás egyenjogú — törvény szerint; ámde a gyakorlati élet nem ezt mutatja.

Elszomorító példák igazolják, hogy az uralkodó vallás rémképe folyvást kísért és biztosítani képes a maga elsőségét a törvény betűinek, sőt értelmének ellenére is.

Állami- és községi iskolákban kath. rítus szerint jutádkoznak, a termekben keresztjelvényt helyeznek el, dicsértessék a Jézus-sal köszöntenek stb. s mindezek ellen hasztalan emelik fel szavukat a reformátusok, vagy más kisebb felekezetek, mert a „szokás jogán” rendesen meghagyják s felsőbb hatóságilag is megerősítik e visszaéléseket.

Példákkal szolgálhatok e teki tetben.

Ilyen tapasztalatok mellett vajjon lehet-e csak úgy könnyedén kimondani: az állam vegye át iskoláinkat!?

Anyagi hasznot remélünk, melyen kiakarjuk tatarozni, szándékozunk megerősíteni egyh. alkotmányunk épületét, de meglássuk, hogy ez a haszon, melyért odadobjuk ismét egyik ősi intézményünket, szomorú következményekkel ne járjon reánk nézve!

Haladunk, csúszunk mindig lejjebb azon a lejtőn, melynek kezdetén „abdikálás” vagyon felírva, végén pedig egy mindent elnyelő mélység tátong.

Abdikálás volt jelszavunk, mert a haza szent nevében áldozatra hívtak fel bennünket, mi pedig mindig magyarok, hazafiak voltunk s a legdrágább áldozatoktól sem riadtunk vissza, mert az egyetemes többre becsültük, elébbvalónak tartottuk a magunk érdekeinél.

És az egyetemes mit adott nekünk cserébe?

Jó lesz egyszer a mérleget megcsinálni.

Némi morzsalékot, egy pár hangzatos frázist és végeredményben egy kalap alá fogott a bűjtogató és részben hazaáruló nemzetiségekkel.

Most már úgy meg vagyunk építve, hogy ismét kisajátításról kell gondolkoznunk.

Ott vannak az iskolák. Azok terhe nyomja vállainkat. Szabadulni kell tőlök, aztán a maradék jövedelemből ismét tengődhetünk egy darabig.

Édes Istenem! Hát azután mi jön még tovább? Hiszen már úgy vagyunk, mint az Igazság, kinek a pogácsáért szemét kiszurták, fülét levágták, tagjait leszakgatták. Mi is csonkán, bénán járjuk a világot!

Azt mondták, hogy a lelkipásztorság már tisztán egyházi dolog. Ahoz nincs köze a világi hatalomnak. Nos? . . . a fizetések kiegészítése ott is rést ütött jogainkon. Csak némi külső látszattal menekültünk a teljes kapitulációtól.

De hát ez természetes. Ha egyszer az abdikálás lejtőjére kerültünk, azon szilárdan megállani nem lehet, csuszni kell lefelé akaratunk ellenére is a természet törvénye szerint.

Hogy épen a mélységbe ne zuhanjunk, azon talán még segíthetünk. Ott vannak őrállóink, kik észszel, vagyonnal, befolyással vannak megáldva, ők vonják meg a végső határvonalat.

Mi, kicsinyek megteszük kötelességünket.

Tovább abdikálni könnyen nem fogunk!

Sinka Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Az én egyházfegyelmi szabályaim.

A nagybányai egyházmegye rendes levelezője, — arra a rövid helyreigazításra, melylyel én nevezett egyházmegye lelkészi karának az egyházfegyelem kérdésében elfoglalt s „r. l.” által közzétett elvi álláspontját e lapok május 14-iki számában kísértem, — május 28-án ugyancsak itt egyenesen felhívott arra, hogy „gyakorlati téren sikerrel érvényesíthető egyházfegyelmi eszméimet” nyilvánosan közöljem s adjak alkalmat arra, hogy e kérdéshez „jövő egyházkerületi értekezletünkön tüzetesen hozzászólani lehessen”.

Nos? hát e felhívásnak szívesen eleget teszek, — azaz hogy tettem már régebben azon cikkeimben, melyek pár év óta különböző lapokban és folyóiratokban különböző címek alatt itt-ott szórványosan megjelentek s a melyek — mint azt a heves-nagykunsági traktus egyik derék tagjának, t. i. *Kövendi Dénes* barátomnak e tárgyról tartott s e lapokban is közölt alapos felolvasásából látom, — lelkésztársaim részéről talán ki sem érdemelt különös figyelemben részesültek.

Most hát elég lehetne, ha egyszerűen ezen cikkeimre mutatnék rá s az azokban felvetett eszmék bírálatát kérném. De mert „r. l.” különös súlyt a kérdés *gyakorlati* oldalára látszik helyezni s kétségtelen is, hogy az elveknek legbiztosabb próbaköve mindenkor maga az élet: íme leírom ide is szívesen azokat a fegyelmi szabályokat, melyeket én a püspökladányi ev. ref. egyházban már évekkal ezelőtt életbe léptettem s ha jól emlékszem, az „Uj Óramutató”-ban a budapesti theologiai tanár urakkal tartott beszélgetésem folytán már egyszer közöltem is.

A mikor évekkal ezelőtt az ugynevezett egyházpolitikai törvények életbeléptetésének a küszöbén állottunk ismerve a helyi viszonyokat, tömérdek aggodalmon mentem át s attól féltem, hogy a nagy szabadság egyházközösségemet alaposan fel fogja forgatni. Hogy tehát ennek útját vágjam, nem várva semmi hivatalos útasításra (de a kálvinista elvekkal teljesen tisztába léve!) még a törvények életbeléptetése előtt összehívtam a presbitériumot s először is úgy, a mint legjobbnak láttam, megmagyaráztam előtte a vallás nagy jelentőségét s azután kifejtettem az állami s szintén királyilag szentesített egyházi törvényeink közötti józan összefüggést s végül emlékeztettem az egyháztanácsot arra, hogy neki a vallás és közérkölciség felett örködni nemcsak joga, hanem egyenesen kötelessége s ott a hol arra szükség van az egyházfegyelmet is gyakorolnia kell. Ezen túlesvén gyűlés elé a következő határozati javaslatot terjesztettem: „mondja ki a presbitérium, hogy a házaspároknak templomi összeköttetését vallás-erkölcsi szempontból a jövőben is feltétlenül szükségesnek tartja s a ki ezt könnyelműleg elmulasztja azt 1-ször is az úrasztalától mindaddig eltiltja, míg ezen felekezeti kötelességnek eleget nem tesz. 2-szor ha az ilyen házastársak később bármikor és bármely címen az

egyház szolgálatával élni akarnak, azt ugyan igénybe vehetik, de azt megelőzőleg és esetről-esetre kötelesek lesznek a szegény iskolás gyermekek pénztárába 2—2 forintot befizetni." Az egyháztanács indítványomat helyesnek találta s el is fogadta. Ugyanilyen szellemben intézkedtem a keresztelésre nézve is s kijelentettem a presbitérium előtt azt is, hogy szegény emberektől stólát nem kérek; de az ilyenektől szigorúan megkövetelem azt, hogy p. o. az ilyen párok esküvőjétől minden zene távol maradjon; mert az még sem volna illő, hogy szegénység címen a lelkésznek ne fizessünk, de a cigányra annál többet pazaroljunk. Sőt tovább is mentem. Ugyanis: bár felsőbb helyről nyert útasításaink az esketés idejére nézve, megfoghatatlan könnyelműséggel (bezzeg a pápisták a talpukon itt is megállottak!) tág kaput nyitottak én a saját szakállamra és felelősségemre kimondottam, hogy a bűnbánati hetek a püspökladányi ev. ref. egyházban ezután is bűnbánati hetek lesznek s vegye tudomásul mindenki s ahoz tartsa magát, hogy poenitentialis napokon esketni nem fogok.

Merész játéknak látszik ez nemde? De én ennek dacára is belementem; először azért, mert sejtettem, hogy most az új idők küszöbén, mikor a régi szokás s az eddigi gyakorlat is segítségemre van, mindezt sokkal könnyebb leend keresztül vinni, mint később. Másodszor belementem azért, mert számítottam az erkölcsi hatásra, ha hogy a presbitérium e kérdésekben öntudatos és határozott állást foglal el.

És sejtelnem, számításom *legalább még eddig* szerencsésen bevált. Nem tudok elég hálát adni az Istennek, hogy a mit tettem, megtettem. Mit hoz a jövő? azt természetesen nem tudhatom. De annyi tény, hogy nálunk még eddig egyetlen házasság se jött létre, mely ne a templomban végződött volna; egyetlen gyermek sem kapott nevet keresztség nélkül (egy pár baptistát kivéve!); mindenki szertartással temet s a felekezetenélküliség gyászvitézeit még eddig nem ismerjük.

Örömmel tudom, hogy mindezt mások is elmondhatják, a kik pedig a palliatív fegyverekhez teljességgel nem nyúltak. De talán mégis figyelemreméltó és valamennyire tanúságos leend ez a mi példánk, ha elmondom a következőket:

a) Püspökladányban az ev. ref. lelkek száma 7 és $\frac{1}{2}$ ezer. Az pedig természetes, hogy mennél nagyobb a tömeg, annál vegyesebb az s annál több benne a söpredék.

b) Népem a lehető legmostohább anyagi viszonyok között él; specialiter földművelő nép s szegénységének jellemzésére csak azt hozom fel, hogy egy-egy lélekre nem jut a határból egyetlenegy 1200 □ öles, tehát kis holdnyi szántóföld.

c) Egyházi adónk magas; e címen és tandíjképpen a szegényebb rész állami egyenes adójának 70—80%-át is fizeti.

d) Ezzel szemben van itt egy 3—4000 lelket számláló róm. kath. ekklezsia, melynek patronusa a *vallás-alapítvány* lévén, a katolikus egyház *minden néven neveshető terhét es viseli*; fizeti papját, a pap káplánját, tanítóit, kántorát, harangozóját; renoválja templomát, tornyát (éppen a múlt évben épített újat!) fentartja és ha kell, építi iskoláit úgy, hogy a katolikus atyafiak még csak egy méternyi kerítésre sem áldoznak s az egyházi adónak hírét sem hallották. Tehát a *kisértés* roppant nagy, mert a szegény és a terhek alatt nyögő kálvinisták mindezt látják és tudják! (De azért nálunk mégis többen lesznek ám évenként kálvinistákká, mint megfordítva: pápistákká!)

e) Ez az én népem fizeti hűségesen a *stólát*, mint ősei századokon át fizették. Alap sines rá, hogy megváltuk; magam se igen élek-halok e túlságos becsben részesült panacea után. (A múlt évben erre nézve is elmondottam a magam nézetét.) Pedig . . . pedig a tervszerűtlen, elhamarkodott jóakarát és buzgóság itt is mily pogányul fojtogat bennünket! Körül vagyunk véve olyan jobb módú egyházközségekkel, hol a papnak az *egyed* hívek stólát már sehol nem fizetnek. (Mily nagy hiba volt ebbe a kérdésbe, minden előleges széttekintés nélkül így könnyelműen belemenni! Az erkölcsi oldalát ez eljárásnak már a múlt évben megvilágítottam. Most csak a *gyakorlati* eredményekre mutatok rá. A nádudvari, karcagi stb. egyházak hívei a püspökladányiakkal úgyszólván naponként érintkeznek s a mikor ezek amazoktól azt hallják, hogy „minálunk a pap *ingyen* esket; *ingyen* keresztel”, vajjon nem mód nélkül megnehezíti-e ez a püspökladányi pap helyzetét? Mert azt azok a karcagiak és nádudvariak bölesen elhallgatják, talán nem is tudják, hogy azokért az általam ingyenesnek vélt munkálatokért az ő papjok az egyház pénztárából megállapított általányt kap. Valóban rám nézve ilyen a helyzet, de lehet az ilyen másra nézve is.)

f) Püspökladány — köztudomás szerint — nagy vasúti csomópont, hol minden nap egész sereg csavargó, szocialista, baptista, anarchista stb. verődik össze a szélrózsa minden irányából, — specicsenek abból a veszedelmes söpredékből, melyet ezúttal „Mob“-nak csak azért nem nevezek, mert e szó miatt egyik hazai egyházi lapunk egy alkalommal már keményen megleckéztetett . . . ! („Szeretlenséggel“ vádolt, holott azt a „népet“ sokkal igazabban szeretem én, mint ő, a nagy leckéztető; csakhogy az én szeretetem *tettekben* nyilvánul, az övé pedig a tyukászásban, vagy legjobb esetben is csak *szavakban*; holott mondta van, hogy „kevés ott a tanács, hol hiányzik a kalács.“) Tehát nálunk veszedelmes a positio már csak ezért is.

g) Határosok vagyunk Békésvármegyével s ennek is azon részével, hova az agrár-szocialismus magát legveszedelmesebben befészkelte.

h) Határunknak $\frac{3}{4}$ része (28,000 hold) holt kezekben van; vallásalapítványi, tehát katolikus jellegű birtok s ez a roppant latifundium nem a népnek, hanem 5—6 izraelita, egyébként igen tisztességes polgártársuak van a kezei között; a lakosság kis birtokait, mint vasgyűrű veszi körül s innen ugyan soha eg. sírhelyet sem vásárolhat meg magának senki emberfia! Azt meg igen bölesen tudjuk mindnyájan, hogy az ilyen birtokok és bérleti viszonyok minden egyébre jók, csak arra nem, hogy a nép eljégedett, vallásos, egyházát és hazáját szerető legyen s a bujtogatásoknak ellent állhasson.

S íme, — mondom — ilyen kedvezőtlen situatiók dacára az én fentebb ismertetett fegyelmi szabályzatom még eddig szerencsésen bevált. Hogy beválik-e tovább is? Arra nézve jót nem állhatok. Próféta-epret nem ettem. De a mit itt leírtam, az elvitázhatatlan tény és igazság.

Kíváncsi lehet azonban a nyájas olvasó arra is, hogy az elmúlt 3 esztendő alatt vajjon volt-e okom és alkalmam ama fegyelmi szabályzat applikálására? Nohát nyíltan bevallom, hogy igenis volt, két ízben. Az első alkalom megjött mindjárt az 1895-ik év őszén október havában. Egy házaspár a polgári anyakönyvvezetőtől egyenesen hazament s esküvésre nem jelentkezett. Másnap magam elé rendeltem őket násznagyaikkal!

egyben. Ekkor aztán felolvastván előttök az egyháztanács végzését, tudokra adtam, hogy ha 24 óra alatt meg nem esküsznek, ügyüket az azonnal összehívandó egyháztanács elé terjesztem s tetszik, vagy nem tetszik, viselniök kell a következményeket. Az eredmény az lett, hogy pár óra múlva megesküdtek.

A másik eset azonban sokkal komolyabb jellegű volt, mert itt már egész tömeggel kerültem szemközt s eleve éreznem kellett, hogy elveim a tűzkeresztség előtt állanak. Valami hirhedt s felesége meggyilkolása miatt az akasztófa alól csak kegyelem útján menekült s az illavai fegyházban megvénült, de kiszabadulása után idehaza ismét néptribunná lett s vakmerőségéről, mint eredményes izgatásairól jól ismert veres pántlikás s kék pápaszemes socialista írt hozzám levelet, követelvéen abban mindennemű egyházi tartozásainak elengedését s egyszersmind fenyegetőleg tudomásomra hozván azt is, hogy vele együtt 200 család az egyházból különben is kilépni szándékozik.

Emberemet jól ismervén, tisztában voltam azzal, hogy ez a veszedelmes ember, ha hirtelenében a derekára nem lépek, fenyegetését csakugyan beválthatja ám s nem nyugszik addig, míg néhány családot el nem bolondít. Gondolkoztam; agyamban a dolognak elejét, végét megegyszer jól meghánytam vetettem s akkor az egyháztanácsot egybe híván a veszedelmes izgatót a **püspökladányi ev. ref. egyház kebeléből brevi manu kicsaptuk!** (Megnyugtatóként azt jegyzem meg, hogy az ilyen kisebbszerű eseteket rendszeresen csak *háziilag* szoktam elintézni s nekem még felebbezett ügyem a traktushoz soha sem volt.) A radikális sectio hatott. A kilépéstől a kedve mindenkinek elment. A szerencsétlen kiakolbóltott socialista agitator pedig egészen megcsendesedett s egy év múlva rimánkodva kért, hogy bocsássak meg neki; a templomban imádkozzam érte. Megtettem. S a mikor ez a kérése is teljesült egy szép májusi reggelen magát . . . **felakasztotta!** . . . s mi eltemettük a boldogtalant, úgy a mint nálunk szokás a templomból, tisztességesen, imával, harangzúgás mellett ki a református hívek temetőjébe.

Az egyházfegyelem alkalmazására itt Ladányban még eddig több alkalman nem volt.

Azt azonban jól tudom, hogy a mit én teszek és tettem, az koránt sem az a fegyelem még, mi az én szemem előtt lebeg s a mit a kálvinizmus szelleméből természetesen folyónak bizonyítani mindig kész vagyok. Hanem kezdetnek ez is csak valami. Ha ki tud, tegyen többet, okosabban és bölsebben. Biztosíthatok bárkit a felől, hogy ha jobbra tanít s arról a jobbról meg is győz: én tőle szívesen tanúlok. Egyet azonban ne felejtünk! A ki a fegyelem pallosát sikerrel akarja forgatni, az mindenek előtt önmaga legyen felpaizsozva s nemcsak az erkölcsiékből, hanem az anyagiakból, sőt még a társadalmi téren is bizonyítsa be azt, hogy ő a népnek igaz barátja s annak valódi boldogságát szívén hordozza. Ez áll úgy a lelkész, mint az egész egyháztanácsra. De itt a köteleességeknek egy egészen új meze tárul fel előttünk, a mire ez uttal rálepnem szándékozom.

Püspökladány, 1898. jul. 26.

Erőss Lajos, ev. ref. lelkész.

Tisztázzuk a kérdést.

Nagytitiszteletű szerkesztő ur e lap közelebbi számában jónak látta Gergely Károly ur *egyházfegyelem* — *excommunicatio* című cikkét közzétenni, hogy a nagybányai egyházmegye lelkészi értekezletéről közölt rövid tudósításomat lényegében más színben tüntesse

fel. Mit is mondtam én? hogy „az értekezlet véleménye szerint az egyházfegyelem gyakorlása a kirekesztésig soha sem mehet, mert sem az első keresztyén egyházban nem volt reá példa, sem a mai korban üdvös hatása nem lenne.“ S erre G. K. azt jegyzi meg, hogy egyházmegyei lelkészi értekezletünk javaslata nem egészen úgy hangzik, mint az r. l. rövid közleménye.

Mint jeleztem, a kérdés egy három tagu bizottságnak adatott ki véleményadásra; a küldöttség egyik tagja G. K. ur volt, tehát neki jobban kell tudnia, micsoda véleményünk volt, a mit az értekezlet el is fogadott. Nem tartom lehetetlennek, hogy az én emlékezetem tévedt, de hogy tisztában lássuk a tárgyat, minden bővebb magyarázás mellőzésével, leghelyesebbnek tartom, ha nt. Erdős József ur. kinél van tudtommal amaz elfogadott küldöttségi munkalat, azt nyilvánosságra hozza és szerkesztő ur szives lesz lapjában közzétenni addig is, míg hivatalos tárgyalás alá vétetnék a kérdés.*

r. l.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

61. Adatok a váncsodi ev. reform. egyház monographiájához.

Váncsod hajdan Vánsud és Vánchudnak iratott, a hagyomány szerint hasonló nevű birtokosáról. Igazolja ezt a Biharmegyében 1552-ik évben történt összeírás is, melyben Vánchudi László 16, Vajai Balázs 1, Bombárdi Benaventura 1 porta birtokosaiként vannak kitüntetve. Ugyanezek vannak kitüntetve az ekkor 13 portát számláló *Guzsár* birtokosaiként is.

Legrégibb nyomaira találunk azonban e helynek a váradai regisztrumban, hol a 13-ik század elején Vánsudról való emberről tétetett említés.** A 14-ik században pedig a pápai tized lajstromban Vánchudnak iratik, s mondva van, hogy György pap által 12 garas fizettetett a pápa részére. A fent említett Guzsár falu volt és pedig Váncsod mellett s fennállott még 1552. évben, kilévén tüntetve az akkori összeírásban, azonban, hogy mikor pusztult el, nem tudhatni, annyit gyanítani lehet, hogy ekkor Váncsodot is hasonló sors érthette, mert a mostani falutól egy ér által elválasztott Egyházzsigez nevű föld ma is faluhelynek nevezetik, s bizonyos, hogy ez lehetett a régi Váncsod helye, mivel a fentemlített Guzsár falu mellette nevezetik, s a ma is Guzsár elnevezést viselő hely Váncsodtól kissé távol B.-Ujfalu és Szent-Márton felé esik.

A közbirtokossági iratok szerint a ma is élő Gázsi család ősapja Gázsi János, Vörös Zsigmondné Guzsár Katától vette váncsodi és m.-peterdi birtokait a nevéreől nevezett faluval együtt.

Hogy kik voltak Váncsodnak a 17-ik században birtokosai, feleslegesnek találtam lejegyezni, igyekszem a helyett a község nevének leszármaztatása után egyházunk keletkezésének történetére térni. Mielőtt pedig ezt tenném, megjegyezni kívánom, hogy *Váncsod* Biharmegyében, Péterszeg, Gáborján, Bojt, M.-Ke.-esztés, B.-Szentmárton, B.-Ujfalu és M.-Peterd között ez utóbbi

* Nagyon szívesen! S mi is kérjük nagytitisz. Erdős urat, sziveskedjék ezt a munkalatot lapunkban közzé tenni. Az egyházfegyelem immár elsőrangú kérdéssé nőtte ki magát; kezdenek vele más kerületekben is foglalkozni (Lásd „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ 29-ik szám). Csak az ügy érdekében lesz, ha minden véleményyt megismerünk. Szerk.

** Bél Máttyás 249. l.

alatt elvonuló budapest—nagyvárad vasútvonaltól $\frac{1}{4}$ órányira fekszik, 6250 hold (1600 □) területtel és 1714 lelket számláló tiszta reform. vallású lakossal.

A váncsodi ev. ref. egyház keletkezése, a hitújítás első szakára esik. Már az 1567-ik évben alkotott váradi esperesség körében találjuk. Azonban ez időről mást alig jegyezhetünk fel róla, a legrégebb maradvány is csak 1649-ről tanuskodik, állván ez egy ma is használatban levő gazdagon aranyozott urasztali kehelyből, a melynek körirata: „In Honorem Magni Dei Dedit anno 1649. Lucas Literatus Szegedi.“ * A név a pohár oldalán levő paizst tartó szarvas címerbe van vésvé. Továbbá ugyancsak egy ma már használaton kívül álló kehely, a talpán e körirattal: „A váncsodi ecclesia számára csináltatták e pohárt Bátori János, Szilágyi Márton, Nemes M. Sem** 1687.

Adatokban sokkal gazdagabb már az 1722. év, s hogy eddig alig vagy épen semmit sem mutathatunk fel, oka hihetőleg az, hogy a kuruc mozgalmak alatt Váncsod ismét elpusztított. Az 1722-ik évvel kezdődik az egyház izmosodása, kezdődik annak emelkedése, mert mint az egyházi levéltár jegyzeteiből kitűnik, az egyház fundatióit a Pallagi- és Fodor-familliák ekkor teszik le, adván a templom, torony, parochia s az egyház szükségeire 14 köblös földet és pedig 8-at a falunak Sz.-Márton felől való részén a Tökésen, 5 köblöst Gáborján felől. A predikátornak 6 köblös szántót két helyen, a nagyobbikat a Kudus háton, a kisebbiket 1 köblöst a Tökésen, barázdást az egyházzal. Ezenkívül a Lompiron 1 köblöst és a gyapáros oldalon 6 köblöst. A pápista és oláh temetők között egy kis darabot és 12 embervágó kaszálót.

A mesternek (tanító) 3 köblös szántóföldet a Kudus háton, egy másik helyen ismét 3 köblöst, kaszálót a Kötéssziget fele a Keres (Körös) mellett, egy kis darabot a Lompiron, a pápista és oláh temetők között. E szerint az egyház szilárd alapra helyezésének, illetve megalapításának nagy munkáját e két nemes család áldozatkészsége 47 köblös földdel vetette meg. Így állott elő azután a belhivatalnokok részére az első conventió levél, mely szerint lett a lelkésznek az 1722-ik évtől egész 1849-ig a fizetése: 50 vonás frt, 20 köből buza, 20 köből árpa, 6 köblös föld összel bevetve, 12 kaszás, 6 szekér fa, 2 itce vaj, 2 itce méz és a teheneknek egyszeri fejése, örlés az egyház által, Generali halottól 3 máriás, Esketéstől 3 máriás, Keresztelés 4 garas. Az iskola mesteré: 25 vonás frt, 10 köből buza, 10 köből árpa, két kerülő Coquia az egész gazdától, egy a félgazdától vagy ennek helyébe annyi garas. 3 köblös őszi vetés szántása, 3 szekér fa, 3 kaszás, egy itce méz, 1 itce vaj, minden gyermektől 1 véka buza, 1 véka árpa, Generale halottól 48. Pars. 20.

A leánytanítóé: 10 vonás forint, 4 köből buza, minden leánytól 4 garas, a jóolvasóktól 8 garas. A zsolttáros és Catechismust tanulótól 3 máriás, minden leány 1 véka buza, 1 véka árpa, tüzifa 2 szekér vagy ennek helyébe 1 R. forint, fűteni való nád minden gyermektől 6 kéve, és 1 köblös őszi vetés.

Az egyházi fizetése 3 Rénes forint. A harangozóé minden gazdától 1 véka buzának negyedrésze. Gen. halottól 2 garas. Pars. 1 garas.

E fizetés levelek érvényben voltak egész 1849-ig, a mikor is azok a tagosítás által átalakítottak. Majd az 1890-ik évben a kornak megfelelően javították s a

* A nagy Isten tiszteletére adta 1649. Literati Szegedi Lukács.

** Sem (annyi mint személyek).

föld kivételével penzértékre változtattak, a mely szerint ma a lelkész fizetése: 358 frt készpénz, 32 hold (1600 □) szántóföld, 3° fa, 1 vékás szőlőföld, cselédektől 2 frt = 80 frt. Stola egyházkerületi határozat szerint, mintegy 160 frt.

A fitanító s kántoré: 173 frt 25 kr. készpénz, 16 hold (1600 □) föld, 1° fa tandij minden gyermektől, 1 véka buza, $\frac{1}{2}$ véka zab, $\frac{1}{2}$ vékás szőlőföld, s minden gyermektől átlag 73 $\frac{1}{2}$ kr. és a temetési stola.

A leánytanítóé: 120 frt készpénz, 7 hold föld, $\frac{1}{2}$ vékás szőlőföld, 1° fa minden gyermektől, 1 véka buza, $\frac{1}{2}$ véka zab és átlag 73 $\frac{1}{2}$ kr. Egyházi tiszteltől szolgál. Harangozó fizetése 90 frt. Gondnok tiszteletdíja 30 frt.

Hogy mennyi lehetett a lelkek száma itt az 1722. esztendőben, nem tudhatni, de az 1756. évvel kezdődő anyakönyve alapján állíthatjuk, hogy ekkor már jóval 1000 lelken felül számlált, mivel ez évről 47 születés, 5 esketés és 31 halálozás van bejegyezve.

Az egyház ügyeit ez időben 12 presbyter intézte élén a gondnokkal, s hogy mily szigorú felügyelettel, igazolja egy 1767-ről fennálló végzése, melyben Karancsi Jánosné házasságrontó asszonyt 12 palca ütésre ítéli. Ecsedi Mihály egyházfit és feleségét pedig mivel a böjti urvacsoara osztás alkalmával az urasztala elszedése közben a szentelt bort kóstoltgatták s ez kitudódék, hivatalától elmozdítja s ecclesia követésre ítéli.

Az 1785-ik évvel új fordulatot vesz az egyház virágzása. Megjelenvén II-ik József császár pátense, annak második pontja alapján felszabadul a község $\frac{1}{4}$ részét képező jobbágyság s szabadsága tudatában Istenbe vetett erős hittel s egyező akarattal hozzáfognak a hajdan épített s fennálló vályog templom mellé 1791-ben a ma is meglevő kőtorony építéséhez Főnyad Péter curátorságában s az önkéntes adakozásból gyűlt 1334 R. forinttal azt az 1797. év október 21-én fentnevezett gondnok alatt be is végzik. Majd 1802. ápr. 23-án lerombolván a vályog templomot is, megvetették a mainak fundamentomát Tóth Péter gondnokságában s azt szerencsésen be is végzik 1896. július 9-én Zsiday Márton gondnokságában. E templomot és tornyot oly erős alapokra fektetve készítették el, hogy azt egész 1883-ig nem javították, ekkor emelték feljebb a torony körakását 2 öllel s csinostították kívül és belül mintegy 9000 frt költséggel.

A hiveknek egyházuk iránt való lángoló szeretete templomuk elkészülése után még inkább emelkedik s 1816-ban önkéntes adakozás útján, mely 575 frt 74 kr. volt, elkészítették Pető Mihály n.-kállói órás mesterrel a torony óráját. 1820-ban pedig szinte adakozás útján megöntetik 4 mázsa 84 fontos harangját Pesten Eberhard Henrikkel, fontját 142 krba számítván, ezenkívül a korona, ütő és nyelvért 130 R. forintokat.

A harang öntésére felvett jegyzőkönyben említés van ugyan téve, hogy az 1769-ik esztendőben készített kis, mintegy 328 fontos harangját átadta 1 frt 20 kr-ával fontját Eberhard Henriknek, azonban hihető, sőt bizonyos, hogy e határozat későbbben megváltoztatott, mivel 1769-ben csak egy harangot öntetett az egyház s az ma is meg van s a rajta levő körírás is ez állítás mellett szól.

Van eszerint az egyháznak egy 328 fontos harangja e felirattal: „Migh Erdődi hungarum kötegyaniensem A. o. 1769. öntette a váncsodi reformáta sz. Ecclesiám. Jertek kóstoljátok mely jó az Ur Isten Diesősége.“ A másik egy 4 mázsa 84 fontos. „A váncsodi reformáta sz. Ecclesiának a maga költségén, öntötte Eberhard

Henrich Pesten MDCCXXI. Judih Henricus Eberhard Pest 1821.“ — Épen akkor, midőn a hívek teljesen készen vannak az örök Isten tiszteletére annyi áldozattal előállított helylyel, érkezik meg oda a lélek drága teje, az új énekeskönyv, s az 1820-ik év ápr. 20-án zendül meg először e könyvből a szívet-lelket Istenhez emelő ének s Molnár Mihály lelkipásztor hálaadó imája mellett borulnak le a hívek Isten előtt a nagy munka bevégzéséért.

Az 1821-ik évben állapítják meg a legátusok intertátióját, kimondván, hogy a legátus részére adandó fizetést a hívek 3 osztály szerint fizessék és pedig: az I-ső 24 kr., a II. 12, a III-ik 3 krt az intertátióra, hogy mikor ebédre vagy vacsorára hivatik, az ecelesia sem főzéssel, sem itallal nem provideálja, hanem mikor nem hivatik, a főzés mellé mind ebédre, mind vacsorára egy-egy itce bor adóztatik.

Igen károsan hatott az egyház további fejlődésére a nagy számmal levő nemesek gögje. Hasztalan szólalt meg a szószék, hiába hirdettetett a testvériség és szeretet, a nemes ember privilegiumot követelt magának nemcsak a templomban, de a temetések miként leendő rendezésénél is. Így jött határozatba az, hogy az új harang egyedül nemes embernek huzatott meg, s midőn ezt egy a lelkész, mint az urbéresnek sérelmesnek találták s kérték ana tiszteletadás kiterjesztését minden emberre, bár ez a lelkész erélyes közbevetésére keresztül is ment akként, hogy a nem nemes 30 krt tartozott azért fizetni, e határozathozatal napjának éjszakáján a lelkészlak és granarium felgyujtatott. Általában azt mondhatnánk, hogy a váncsodi nép, bár ma már elég értelmes, illedelmes, áldozatkészsége nem csökkent, de a nemesi gög, a gunyolódásra való hajlam mindig megvan benne, noha a közelebbi években kezdik jelét adni annak, hogy nem a kutya bőrön, hanem a nemes tettekben keresendő a valódi nemesség.

Anyakönyve az 1756-ik évtől kezdődik, mely időtől lelkészei voltak: 1756. Csepeli Ferenc, 1761. Cseke Sámuel, 1772. Matta Sándor, 1781. Derecskei András, 1801. Váradi György, 1809. Nagy Sebestyén, 1812. Nagy Márton, 1819. Molnár Mihály, 1826. Ílyés Lajos, 1848. Rác Lajos, 1877. Nagy Sándor, 1895. év óta Unghvári Gyula.

Urasztali felszerelvényei: Az asztali teríték áll 12 darab nagy részben selyem s arannyal kivart abrosz és kendőből, a melyek közül említést érdemel az 1848-ban Olasz József és neje Török Rózália által adományozott. Edényei: 3 darab cinkanna. Az I-ső 1722. évről e felirással: „Az Istenhez való buzgó szerelméből ajándékozták ez kannát a váncsodi ekklesia számára Lugasi János ur feleségével Kőszegi Erzsébet asszonnyal edgyütt 1722. A II-ik 1735-ről. Párkányi alatt olvasható: „Váncsodi R. Ecclesiae A. ó. 1735.“ A III. cinkannán ugyanaz a felirat áll, mi a másodikon.

2 cintányér hátlapjain: „Váncs. R. Ekkl. 1874.“ Egy erősen aranyozott ezüst tányér, a szentelt kenyér kiosztásához, belül e felirással: „Az Urasztalához ajándékozta Csapó Piroska, Tárcey Sándorné 1870.“

3 ezüst kehely, a melyek közül kettőről már fentebb emlékeztem meg, míg a harmadik egy öblös, belül erősen aranyozott, felső külrészen e körirattal: „Emlékül a M.-Keresztési járás jegyzőitől T. Csapó Lajos urnak a. r. 30. 1854.“ Ez alatt ismét: „A váncsodi reformált egyháznak hagyományozta Csapó Lajosné Szabó Josefa 1870.“

A szószéki teríték áll egy zöld posztó és egy

sötétkék bársonyból, fekete rojttal, keresztelő edénye egy cinkanna és tálból Biró Gábor és neje ajándéka.

Csinos papi laka és két szép iskolájának építése, valamint magtárának és pénzalapítványainak kora már a legujabb időre esik.

Papi lakát, leégvén annak egy része 1882-ben, 2275 frt 24 kr. költséggel, fiu iskoláját s rektori lakát 1892-ben 2931 frt 37 krral, s ugyanekkor leányiskoláját kijavítva 755 frt 46 krral felépíti.

Magtárát, melyet 1873-ban alapít s 1884-ben alapszabálylyal látott el, úgy tervezte, hogy az 400 köbölre emelkedésekor kamatai felével az egyház szükségleteire, a másik felével belhivatalnokainak fizetése melésére szolgáljon. Ma ez 260 köböl.

Alapítványai közül első hely illeti az özv. Csapó Lajosné urnó által 1870-ben végrendeletileg hagyományozott házat, melyet özvegyen maradt helybeli lelkésznek lakásul hagyott. Ma már e ház nincs az egyház birtokában, eladtván az felsőbb jóváhagyás mellett 1500 frtért. Kamatát özv. lelkész né élvezi.

Orgona alapja 700 frt. Iskola alapja 150 frt. Harang alapja 50 frt s az egyház egyéb szükségleteire való alapítványai 150 frt. Iskolái tanszerekkel és vezérkönyvekkel jórészen el vannak látva. Az egyházat ma 16 presbyter, lelkész és gondnokkal kormányozzák. A község főjegyzője Hannó Gyula, főbírája Olasz Albert. Postája 1867. évben állítottott, postamestere Lakatos Mihály.

Az egyház belhivatalnokai: Lelkész Unghvári Gyula, fitanító Eröss Károly, leánytanító Kovács József, gondnok Ecsedi József, magtárkezelő Ecsedi Sándor, iskolai pénztárnok Gombos Márton, alapítványi pénztárnok Olasz Albert.

Az itt említett négy pénzkezelő egyháztanácsosokon kívül alkotja a tanácsot még: Ecsedi István, Hiripi László, Főnyad Márton, Vajda László, Vajda Bálint, Főnyad L. Imre, Ujhelyi József, Gombos András, Főnyad B. László, ifj. Dobos István, E. Nagy László, Balogh József, Balogh István és Eröss Károly, mint annak jegyzője is.

Ezekben tudtam a váncsodi ev. ref. egyház történetét tölem telhetőleg elkészíteni s ha ezzel egy szemnyire is előbb vittem egyetemes ref. egyházunk ügyét, Istené a hála és dicsőség.

Unghvári Gyula,
ev. ref. lelkipásztor.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Az Apaffy-féle kósó alapítvány.** A független és szabad Erdély utolsó, kálvinista fejedelme, Apaffy Mihály bőkezűen gondoskodott a debreceni és szigeti iskolákról, úgyszintén a máramarosi ekklesiákról. Debrecennek 5000, Szigetnek s a körülötte lévő huszti, ürmezei, taracközi és hosszúmezei egyházaknak 7500 darab kósót rendelt minden évben a máramarosi sóbányákból. E fejedelmi alapítvány fenntartásáról akkor is gondoskodtak, midőn Erdély a Habsburgok uralma alá jutott; mégis később megvonták a sójáradékok kiadását s több mint másfél századon keresztül nem tudták visszaszerezni az egyházak és iskolák az Apaffy alapítványt. A debreceni kollegium végre néhány évvel ezelőtt lemondva a 180 évről elmaradt járadékuak megfelelő tőkék és kamatok követeléséről évi 4000 frtban kiegyezett a magyar kormánnyal. Most hasonló mozgalmat indítottak a szigeti pénztintézet bukása kövekez-

tében nagy és érzékeny károkat szenvedett máramarosi reformátusok is az Apalfy alapítvány visszaszerzése érdekében. Kecsesítő jelenség, hogy a pénzügyi kormány hajlandónak mutatkozik barátságos úton kiegyezni. Az ügy nem kizárólag felekezeti érdek, hanem ott, ahol a maroknyi ref. magyarság száz és százezernyi idegen ajku nép tömegében századok óta áll őrt a magyar kultúra, a nemzeti magyar állam védelmére: különösen nemzeti, hazafias jelentőségű, a melynek sikerét minden igaz magyar szívből kívánhatja. Ez ügyben e hó 20-án délelőtt gróf *Degenfeld József* főgondnok elnöklete alatt M.-Szigeten tanácskozást tartottak, mely ülésen a kormány képviselőjében *Dereanó István* jogügyi igazgató-sági tanácsos, a sóaknák képviselőjében *Gschwandtner Albert* bányatanácsos, a liceum képviselőjében *György Endre*, a szigeti ev. ref. egyház képviselőjében *Szabó Aurél*, *Szöllőssy Antal*, *Szikszay Zoltán*, az összes egyházak részéről jogügyi tanácsosként *Szegedy Gyula*, *Husztról Sárközy Pál* és *Szigeti Zoltán*, *Taracközről Retyi Mihály* és *Nagy Endre* vettek részt. A beható tanácskozás délig tartott s fontos elvi megállapodások jöttek létre ez ügyben. Nevezetesen az egyházak minden darab kősóért 2 frtot kérnek.

— Az „**Erdélyi Prot. Lap**“ szerkesztője a 27., 28. és 29-ik számban, összesen 3 **vezércikkkel** (!) tiszteli meg a mi „Kanonista“-nkat. Köszönjük. Jó is ez, szép is ez s meg tudjuk érteni teljességgel, ha a „**Hivatalos**“ a lett dolgok védelmére sorompóba száll. Ez létjogának „conditio sine qua non“-ja. De mi nem **elme-futtatást** vártunk, hanem szigorú, tárgyilagos kritikát, s alkut nem ismerő cáfolatot. Ennek örültünk volna valóban, mert „Kanonista“ magát csalhatatlannak egyáltalán nem tartja. Abban a három elég éles tollal megirt vezércikkben azonban sok minden meg van írva szépen, okosan, lendületesen; valószínűleg hatni is fog fent, mint lent egyaránt: de boesánat! olyas valomit hemők legjobb akaratunk dacára sem találtunk, a mi „Kanonista“ gyilkoló ütegei közül avagy csak egyetlen egyet is leszerelt volna. *Igy aztán ezzel az ügygyel e helyen tovább foglalkozni immár nem is érdemes.* Nagyon sokat kellene „Kanonista“-nak elmondani. De minek? Ez a három vezércikk a kiformalódott közvéleményen nem igen változtat. Végeztünk. Azonban egy dolgot mégis bátrak vagyunk figyelmébe ajánlani a mi szeretett és becsült kollegánknak. Ugyanis: mi valahányszor innen a „Hortobágy“-ról erdélyi dolgok felől irtunk, igyekeztünk mindig higgadtak s tárgyilagosok maradni s magasabb szempontokból nem egyszer elhallgattuk azt is, a mit tudtunk, de tudni nem akartunk. Bizonyos, hogy közügyeinket ezután is mindenkor figyelemmel fogjuk kíséni s azok felől, a miket látunk, véleményünket szabadon fogjuk nyilvánítani. Tetszik vagy nem tetszik? erről a jogunkról senki kedvéért le nem mondhatunk. De viszont arról sem feledkezünk meg, hogy **közügyekről van szó s éppen azért, a mennyire lehetséges, ezek érdekében minden személyes insinuatiótól óvakodnunk kell.** Ez az oka, hogy bővebben **most és e helyen** nem válaszolunk.

— **A tanítók ötödéves korpótléka** lassan-lassan folyósíttatik a miniszter által, a hol az egyház nyakába nem tolatik. Mi előre féltünk ez utóbbtól s ha jól emlékszünk, fel is szólaltunk volt, mikor költségvetést is kért a miniszter úr, a presbiterium törvényes határozatát bizonyító jegyzőkönyvi kivonaton kívül. De most arra akarjuk a közfigyelmet felhívni, hogy a miniszter a korpótléket — tudomásunk szerint — már eddig is több olyan öreg tanítóval szemben megtagadta, a kinek nem oklevele, hanem csak „igazolványa“ van. Szerintünk

itt a miniszter úr nem a legszerencsésebben distingvál. Igaz, hogy a korpótlékról szóló törvény „okleveles“ tanítókról beszél. De boesánatot kérünk, az az ügynevezett „igazolvány“ éppen a törvény által és igen helyesen aequivalensnek vétetett az oklevéllel, a mit nemcsak az bizonyít, hogy az ilyen igazolványos tanítók rendes és állandó tanítók lehetnek, hanem főképpen az is, hogy ugyanezek **tagjai az orrságos tanítói nyugdíjintézetnek is!** Már ha itt egyenlő joggal bírnak okleveles kollegáikkal, kell, hogy ne zárassanak el a korpótlék élvezhetésének jogigényétől sem. Különben is — meggyőződésünk szerint — ez az egész incidens csak a véletlen folyománya. A törvényjavaslat tárgyalása alkalmával nem jutott eszébe senkinek, hogy nálunk igazolványos tanítók is vannak; mert azt fel nem tehetjük, hogy a törvényhozás ezeket e nagyon kiérdemelt jutaléktól megfosztani akarta volna.

— **A vencesellői ev. ref. egyház**, folyó július hó 17. napján, valóságos örömnepet ült. Ekkor avatták fel nevezetesen, a hívek áldozatkészségéből szerzett orgonájukat rendeltetési szent céljára. A tiz változatú sikerült építmény, *Bencz György* zalaegerszegi orgona építő munkája, melyet *Dezső Lajos* sárospataki tanítóképezdei igazgató és *Pásztor Sámuel* sárospataki főgymnasiunai ének- s zenetanár, mint szakértők, mind anyagára mind kivitelére és hangjára való tekintetből, kifogástalannak nyilvánítottak. Költsége 1050 forintra rugott, mely összeget a buzgó egyháztanács részint helyes gazdálkodás révén takarított meg, részint pedig a jelenlegi lelkes és avatott ifju lekipásztor *László Gyula* buzditó felhívása folytán begyűlt adakozásokból egészített ki. Kétségkívül közelismerésre méltó mozzanat ez, ha meggondoljuk, miszerint a fillérekkel áldozó egyszerű egyháztagok nagy számán kívül, olyan vallásos és egyházat szerető nő érdemét is méltányolhatjuk mint a minő özvegy *Iski Jánosné Varga Eszter*, a ki néhai férjével, majd aztán mint özvegy nő, 250 frt értékű díszes szószéket és úrasztalát készíttetett s most is az orgonára 100 koronát adományozott. A vencesellői ref. egyház jelenlegi buzgósága azonban nem pillanatnyi fellebbanás. Küzdelmes de dicsőséges múlt előzte meg a mai nemzedék tudatos tevékenységét, akkor a midőn az apák, a három évtizeddel ezelőtt hamuvá égett templom és összes egyházi épületek helyére, sok erőfeszítéssel, de Istentől segítettve, újakat építettek s régóta táplált óhajtasukhoz képest ma már a fiak, orgona hangjai mellett is dicsérik az urat. E felemelő tett bizonyára áldásosan és példaadóan fog hatni a környékbeli gyülekezetekre is, a melyeknek küldöttei az orgona-avatás ünnepélyén, a vencesellőiek örömeinek részesei voltak. Egyébiránt az alkalmi istenitiszteleten előimádságot mondott *Tomory András* szabolcsi lelkész, buzgó szívből, buzgó szívek háláját tolmácsolva; egyházi beszédet tartott *Rácz Kálmán* balsai lelkész, theol. licentiatus, bibliai szellemben, eszméltető tartalommal, nagy hatással; az orgona létrejövele előzményeiről, történetéről, felolvasást tartott *László Gyula* helybeli lelkész, a kinek fenkölt imádsága s áldó szavai rekesztették be a templomi ünnepélyt. Az egyház által a vendégek tiszteletére adott társasében, méltán hangadott el a sok pohárköszöntő a gyülekezetre, az egyháztanácsra, a lelkészi és világi rendből egybegyűlt férfiakra egyaránt. Az esti vigalom alkalmával az orgona javára mintegy 300 korona gyűlt össze. E tények beszélnek. Mi meg szívből gratulálunk a vencesellőieknek!

— **Amerikai magyar református egyház.** A presbiterianus református egyház „missioi tanácsa“ (Board) folyó évi július 13-án tartott ülésében indíttatva

érezte magát ki nyilatkoztatni, hogy a legmélyebb bizalommal viseltetik a hirneves debreceni theologia iránt. az elnök tiszteletes Peters J. hittudor és tanár (Tiffinben, Ohio) előszóval mondá a gyűlésben: „Atyámfiai! ki kell jelentenem, hogy nagyra becsülöm a debreceni lelkészképző-intézetet, különösen *Balogh F.*, *Erdős J.* stb. tudós tanárait . . . az igazi hívő theologia képviselőjét” stb. Good Jakob, readingi hittanár, a ki személyesen is tanulmányozta Debrecent, magasztalta a debreceni puritán szellemet, mely itt lüktet. A Tanács bizalommal viseltetik Debrecen iránt s onnan óhajt lelkészeket nyerni; meg is bizta Barkley J. T. titkár urat (Gettysburgh, Pennsylvania), hogy ily irányban érintkezzék a magyarországbeli két bizalmas férfival. — Tagadni nem lehet, hogy ifjú *Harsányi* Sándor buzgó működése is egyik fő érdemlő oka a rokonszenvnek irántunk. Jelenleg üresedésben van a *Pittsburgh*-ban létező ref. parochia, hol a vállalkozó lelkésznek tótul is meg kell tanulnia, évi jövedelme felmegy 1500 dollárra (3000 frt), e mellett kellő szállása van. Ide komoly gondolkodású, megállapodott és tevékeny ember kell, nem öreg, nem lassuskodó. Legyen nős, ha lehet. A jelentkezést elfogadják *Balogh F.* hittanár és *Moody* András skót ref. lelkész Budapesten.

— **Halálozás.** *Ercsey Sándor* ügyvéd és földbirtokos, a nagyszalontai ev. ref. egyházmegye volt tanácsbírája és zsinati képviselője 72 éves korában meghalt Nagyszalontán. Az elhunyt sógora volt *Arany János* nak, a kinek élettörténetét is megírta. Több levelet váltott Aranyval, kinek ifjú koráról *Ercsey* életrajza nyújtja a legmegbízhatóbb adatokat. *Arany János* ról kiadott könyvében, melyhez 1883-ban *Gyulai Pál* irt előszót, mintegy hatvan levelét közli *Arany János* nak, ellátva a szükséges magyarázatokkal. Az elhunyt öreg úr harmincöt évig volt tanácsbírája a nagyszalontai ev. ref. egyházmegyének. Nagy részvét mellett temették el. Áldás emlékére!

Kiadóhivatali üzenet.

F. V. L. úrnak M—s. Kérdésére azt válaszolhatjuk, hogy a szatmári egyházmegyébe 23 egyénnek jár lapunk, ezek közül 2 tiszteletpéldány, kettőért pedig minden felszólításunk dacára évek óta nem fizetnek, úgy, hogy kénytelenek leszünk beszüntetni.

TARTALOM-JEGYZÉK: Egyház és erkölcs. *János* kollega. — Nyílt levél a „Debreceni Prot. Lap” nagytiszt. szerkesztőjéhez. *Nagy István.* — Tárca: Elaboratum a nazarénus mozgalmak elfojtásához. *Szigethy Gyula.* — Tanügy: Ne siessünk iskoláink államosításával! *G. Szabó Mihály.* — Az abdikálás lejtőjén. *Sinka Lajos.* — Közéletünk: Az én egyházfegyelmi szabályaim. *F. Öss Lajos.* — Tisztázzuk a kérdést. r. l. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházterület kebelében lévő egyházak történetéhez: 61. Adatok a vánesodi ev. reform. egyház monographiájához. *Unghváry Gyula.* — Különfélék. — Kiadóhivatali üzenet.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**
Szerkesztő-társak: **Eröss Lajos** és **Bartha Béla dr.**

Pályázat.

A *hajdú-hadházi* ev. ref. egyház pályázatot hirdet egy nőtanítói állomásra.

Köteletség: a leányiskola V. VI. oszt. növendékeinek tanítása. Ha ezek száma a 60-at el nem éri: a IV-ik osztálybelieknek a női kézi munkában külön díjazás nélküli oktatása is.

Javadalom:

1. Törzsfizetés: 500, azaz ötszáz frt.

2. Pótlék a 6-ik osztály vezetéséért 50, azaz ötven frt.

3. Lakbér: 50 azaz ötven frt.

Az így hatszáz frtot tevő fizetést az egyház pénztára negyedévenként előre teljesíti.

A megválasztandó tanítónő, ha működésével arra érdemet szerez, széküresedés esetén magasabb javadalomra léptetik elő.

Fentartja az egyháztanács ama jogát, hogy a megválasztottat esetleg más osztály élére helyezze át.

Az állomás folyó évi szeptember 1-sőjéig elfoglalandó. Végleges megerősítés egy évi jó sikerű működéstől feltételeztetik.

A keresztlevéllal, oklevéllal és eddigi alkalmaztatásról szóló bizonyítványokkal felszerelt pályázatok legkésőbb *augusztus 15-ig* az ev. reform. lelkészi hivatalhoz nyújtandók be.

H.-Hadház, 1898. július 18.

Szabó Lajos,
lelkész.

2—2

Simon Károly,
egyh. jegyző.

Pályázat

a *n.-mussalyi* ev. ref. egyház lelkészi állomására, melynek évi javadalmazása hivatalos megállapítás szerint 1260 koronára tehető.

A kellőleg felszerelt pályázati kérvények nagytiszteletű *Sütő Kálmán* beregi espereshez folyó 1898. év *augusztus hó 28-ig* Munkácsra (p. helyben) küldendők.

Kelt Debrecen, 1898 július hó 25. napján.

püspök helyett:

Zsigmond Sándor,
egyh. ker. főjegyző.

Pályázat.

Fehérgyarmaton (Szatmár m.) ev. ref. segédlelkésztanító kerestetik.

Fizetése: 500 frt, 3 öl kemény tűzifa, 6 köböl búza, minden tanítványtól egy csirke vagy 20 kr, egy szobából álló lakás.

Kötelessége: tanítja a II-ik elemi vegyes osztályt, lelkész akadályoztatása esetén és a hora canonicán lelkészi szolgálat.

Ha segédlelkész nem pályázik, akkor okleveles tanító vagy tanítónő választatik a II-ik vegyes osztály vezetésére s fizetése lesz 250 frt, 6 köböl búza és 3 öl fa, 63 frt értékben, 87 frt garantírozott reménybeli államsegély, 150 frt lakbér, összesen 550 frt. Az állás f. év szept. 1-én elfoglalandó. Ez állást elnyerni óhajtó segédlelkészi vagy tanítói, tanítónői oklevéllal, keresztlevéllal, esetleges szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt kérvényét *aug. 13-ig* Fehér-Gyarmatra (posta helyben) küldje

1—2

Fábián Károly lelkészhez.

Pályázat.

A *kisújszállási* államilag segélyezett ev. ref. főgymnasium igazgatótanácsa egy *német-magyar* vagy *német-latin* tanszékre pályázatot hirdet.

Pályázhatnak protestáns vallású tanárok és tanárjelöltek.

A rendes tanár törzsfizetése: 1200 frt, lakpénze 200 frt, az egyházi pénztárból, havi előleges részletekben. Részesül öt ízben 100—100 frt ötödéves korpótlékban is. Törzsfizetése 1600 frtig emelkedhetik.

Oklevéllel nem bíró tanárjelölt helyettes tanárul alkalmaztatik, 800 frt évi fizetéssel, szintén előleges havi részletekben kiszolgáltatva: oklevele megszerzése napjától pedig azonnal rendes tanárrá lép elő.

A kellőleg felszerelt s a nagyméltóságú vallás és közokt. Miniszter úrhoz címzett kérvények *aug. hó 15-ig* alólirt elnökhöz nyújtan-dók be.

A megválasztott és kinevezett okl. tanár egy évi sikeres működés után fog állandósíttatni; hivatalát f. évi szept. hó 1-jén tartozik elfoglalni.

Kisújszállás, 1898. év július 19-én.

Gulyás Lajos,

ev. ref. lelkész, ig. tanács elnök.

Pályázat.

A *karcagi* ev. reform. egyház elemi fiiskolájánál egy rendes tanítói állásra pályázat nyit-tatik. Javadalma évi 500 frt. készpénz törzsfizetés és 50 frt lakbér, az egyházi pénztárból évnegyedenként előre fizetve. Egy évi sikeres működés után állandósíttatik. Orgonázásban jártasok előnyben részesülnek. Az állomás szeptember 1-én elfoglalandó. A megválasztott köteles a tiszántúli ev. ref. egyházkerület A) tanterve szerint vezetni a reá bizott osztályt. Ev. ref. vallású okleveles tanítók kellőleg felszerelt kérvényeket *1898. évi augusztus 6-ikáig* bezárólag nyújtsák be alól-irothoz.

Karcag, 1898. július 18.

Hajnal Elek,

2--2

ev. ref. lelkész s isk. széki elnök.

Pályázat tanári állásra.

A *hajdú-böszörményi* ev. ref. hat osztályu gymnasiumnál a *mennyiségtan—rajzoló mértan* rendes tanári tanszékre pályázhatni.

A választandó rendes tanár évi dija lakbérrel együtt 1400 frt és 50 frt ötödéves korpótlék az egyház pénztárból három havi előleges részletekben; egy évi sikeres működés után állandósíttatik.

A hivatalba lépő köteles tagja lesz az országos tanári nyugdíjintézetnek, de az 5% fentartói díjat is az egyház viseli.

Ev. ref. vallású egyének kivül, ág. hitv. egyének is figyelembe vétetnek.

Nem okleveles csak helyettes minőségben alkalmazható 1000 frt évi díjjal, ha azonban sikeresen működik s oklevelét megszerzi az egy év alatt, úgy a rákövetkező tanévben már 1400 frt fizetés mellett, mint rendes tanár állandósíttatik.

A pályázók életkorukra, vallásokra, tanulmányaikra, képesítésükre, egészségükre, eddigi szolgálataikra, katonai kötelezettségükre vonatkozó okmányaikat *folyó évi augusztus hó 1-ig* a gymn. Igazgató Tanács elnökének küldjék be.

A megválasztott tanár augusztus hó végén tartozik hivatalát elfoglalni.

A h.-böszörményi ev. ref. hat osztályu gymn. Igazgató Tanácsának 1898. évi július hó 3-án tartott gyűléséből.

3-3

Szóvágó Gábor,
főgondnok-elnök.

Pályázat.

Fehérgyarmaton (Szatmár m.) ev. ref. elemi iskolához prot. vallású *tanítónő* kerestetik. fizetése: 337 frt, 6 köből buza, 12 köbméter keménytűzifa, 150 frt lakbér. Köteleessége: tanítja a III—VI-ik leányosztályokat a kötelezett tanterv szerint, női kézimunkát tanít a II—VI-ik leányosztályokban. Az állás f. év szept. hó 1-én elfoglalandó. Keresztlevél-, esetleges szolgálati bizonyítvány- és oklevéllel felszerelt kérvény *aug. hó 10-ig* Fehérgyarmatra (posta helyben) *Fábián Károly* lelkészhez küldendő. 2-2

Pályázat

kántor-tanítói állásra, melynek évi jövedelme:

1. nyolcvankilenc forint;
2. ötven hectoliter gabona magtárból mérve;
3. tizenkilenc és fél kataszt. hold föld, adóját egyházunk fizeti;
4. három öl kemény tűzifa;
5. tanköteles gyermekekért egy-egy véka csős tengeri és csirke;
6. lakás, kert, gyümölcs; végre stóla.

Oklevéllel nem bírók csak ideiglenesen választhatók s 59 frttal kevesebb pénzfizetést kapnak. Dalárdavezetés óhajtható, de nem főkellék.

Az állás szept. 1-sővel elfoglalandó lévén, pályázatokat *augusztus hó 20-ig* elfogad

Gebén (Szatmár m., posta helyben), 1898. július 14.

2-2

Ssigethy Gyula,
ev. reform. lelkész.